

Dokumentationsgrupp: Västra Holmgatan

Verksamheter kring Västra Holmgatan med utgångspunkt från en flygbild från 1950 med utblickar bakåt och framåt i tiden. Dokumentation från en arbetsgrupp 2015. Sammanställd för Gudmundsgillet's hemsida av Pia Larsson 2020. Värdefull information har tillförts redovisningen av Anders Ahlm och Lars Bergqvist.

Flygbild 1950 över
Västra Holmgatan
med omnejd.
Jönköpings läns
museum, JM_01_5_832.

Gatan tar sin början
vid Hovrättstorget mitt
i bilden och sträcker
sig söderut fram till
Kålgårdsgatan. Den
fortsätter vidare
utanför bilden mot
Rocksjön och byter
namn till Östra
Holmgatan i kröken
vid Villa Sjövik, där
John Bauers familj
bodde.

Västra Holmgatan 1

JM.1995-9-74

Västra Holmgatan 1 är första huset på gatan vid hörnet av Kanalgatan och Hovrättstorget. På Erik Åkerhielms bild från 1908 finns här Öhmans & Litzells charkuteriaffär. På 50- och 60-talen hyste lokalerna JLS charkuteributik (Jönköpings läns slakteriförening). Därefter fanns här Gasol-specialisten.

På huset finns också en reklamskylt för pianofabrikör Johannes Lundh på gården till *Västra Holmgatan 3*.

På samma gård startade bleckplåtslagare J.A. Jönsson det företag som senare blev Lundbergs Plåtslageri.

Västra Holmgatan 1-7 (Foto JLM).

På denna bild från 1966 syns *Västra Holmgatan 1-7* mot norr. I *nummer 5* hade Koges Reklamateljé sina lokaler en period sedan tidigare ateljé vid Östra torget brunnit 1967. I *nummer 7* mot Slottsgatan fanns på 50- och 60-talen en mjölkaffär, som förestods av fru Viola Richard. Hon bodde för övrigt i huset intill (nr 5) tillsammans med sin man Gunnar, vars far August drev Richards boktryckeri på södra sidan av Fisktorget fram till sin död 1935.

Västra Holmgatan, Jönkö

Arkivgatan och kanalen JM.2013-3-162

Kanalen sträckte sig runt
Hovrättens arkiv och följde
Arkivgatan till Munksjön.
Kanalen lades igen 1927.

Arkivgatan

Foto: Carl-Erik Sunesson, JLM

På andra sidan Arkivgatan fanns från sjön räknat Frickska ridhuset (som sedermera övertogs av Frälsningsarmén), Köttbesiktningsbyrån och hörnhuset mot Västra Holmgatan som kallades Caperssonska huset efter stadsläkare Caspersson. Bilden är från 1952.

Året är 1952, den 28 december. Ännu har Köttbesiktningsbyrån och det Frickska ridhuset, där Frälsningsarmén höll till i över 50 år, några år kvar till att leva innan de rivs och ersätts av Läns museets strama byggnad. Foto: Carl-Erik Sunesson/JLM.

Köttbesiktningsbyrå interiör

Foto: JLM

En bild som beskriver
arbetet på Köttbesikt-
ningsbyrå 1937.
Byrå var en del av
Hälsovårdsnämndens
verksamhet.

Arkivgatan 4

JM.1987-15-249

Casperssonska huset på *Arkivgatan 4* inhyste i nästan 50 år, från 1905 till 1954, Wilhelm Enanders bokbindarverkstad. När Länsmuséet skulle byggas flyttade verkstaden till *Slottsgatan 5*, där Målarnas Färg tidigare legat. På 30-talet revs halva Casperssonska huset, då Västra Holmgatan skulle breddas.

Arkivgatan 4 1953

Foto: Gunnars Svahnström.

JLM. JM.1994-1-2306

Så här såg Caspersssonska
huset ut när det var dags att
riva även andra halvan år
1953.

Slottsgatan mot öster

Erik Åkerhielm JM.1995-9-106

Hit till *Slottsgatan* flyttade bokbinderiet. Bilden är från 1908, och på husväggen görs reklam för Wetterlings färghandel som fanns i bottenvåningen på det reveterade huset. Hörnet Slottsgatan - Västra Holmgatan 7 inrymde från 50-talet den tidigare nämnda mjölkaffären. Ingång längst bort i byggnaden. I huset snett emot på *Västra Holmgatan 9* - Slottsgatan låg vid denna tid ett finbageri vid namn Lilla Bageriet. Halvvägs fram till Östra Torget fanns för övrigt en speceriaffär.

Slottsgatan 5

Bild från Ragnar Järhults bok om
Lennart Enander.

Lennart Enander i dörren till
bokbinderiet på *Slottsgatan 5*.
Öster om huset fanns
Skillnadsgränd med det stora
stenhuset från 1903, där hans
farföräldrar hade bott.
Bokbinderiet brann och 1970
fick det sina sista lokaler i ett
f.d. mejeri i hörnet *Fortunagatan*
- *Odengatan*. Där drevs
verkstaden fram till 1990.

Mitt emot bokbinderiet fanns en
tvärgatan till Slottsgatan efter
finbageriet. Den hette
Missionsgränd, och ledde ner till
Odengatan och östra sidan av
Gamla Missionshuset.

Slottsgatan – Västra Holmgatan 60-talet

Foto: JLM

Här en bild från efter branden på Slottsgatan, då husen är rivna. Mjölkkaffären är kvar, men slutade sorgligt nog sina dagar som porrbutik.

Efter renoveringen på 80-talet blev det lägenheter av allt och med den nya adressen Museigatan 7.

Västra Holmgatan 9
JM.1997-1-3294

På denna bild från bygget av Länsmuséet (invigt 1956) kan man se huset på *Västra Holmgatan 9* som fanns kvar några år in på 60-talet. Av skylten att döma bedrevs någon form av verksamhet här. *Nr 11* revs betydligt tidigare och inrymde på 30- och 40-talen firman Möbel & Modellindustrien.

Västra Holmgatan söderut

Foto: Knut Björlingsson, JLM.

På Knut Björlingssons bild
från 1937 syns tydligt skylten
på *Västra Holmgatan 11*:

Möbel & Modellindustrien

Möbel & Modell Västra Holmgatan 11

Foto ur Ragnar Järhults bok
Jag smyckar diktens kläder

I Ragnar Järhults bok om
Lennart Enander från 1995
finns en interiörbild med
namn på dem som arbetade
på Möbel & Modell.

Som nämnt i boken sysslade Möbel & Modell just med möbler och modeller – det senare till
några av stadens många gjuterier. Medan Elof Nilsson (t v) huvudsakligen tillverkade
olika stilmöbler, sysslade Gunnar Johansson (nummer 2 från vänster) framför allt med
modellerna. Bakom fanérpressarna längst fram till höger i bild, står Gunnar Johanssons
son Olle.

Västra Holmgatan 13,
gården

Foto: Nordiska Muséet

Gårdsinteriör 1933 från
Västra Holmgatan 13

Björlingssons bild från 1937 visade tydligt att huset på *nr 13* låg väldigt lågt placerat utmed gatan. Gårdsinteriören från 1933 visar att gårdshuset var betydligt lägre än gathuset. Det finns en fin skildring från boken *Det okända Jönköping* från 1984, där en yngling berättar om sin flytt hit från Västra Holmgatan 20. ”Så småningom blev det flyttning av från vindslägenheten till det mera centralt belägna huset med gatunummer 13, nära kanalen. Ingång från en mörk och fuktig port, där vedboden gränsade intill köket. Det var en stor händelse, fylld av spänning för oss. Tänk att få byta bostad! När vi kom med vårt lass, hade de tidigare hyresgästerna inte klart med sin flyttning, och deras son, som väl kunde vara så där fem år, grät av förtvivlan. Vi förstod honom, för en ljuvlig doft av hemkokade karameller spred sig i porten. Det var en spåkvinna, som bodde ovanpå, som just kokat en sats.”

Lennart Enander berättar i Järhults bok att karamellkokerskan hette Lotta Matilda Wred. Hon hyrde ut ett rum åt bokbinderiets gesäll Olof Grönlund. Dessutom spådde hon i kaffesump. Lennarts föräldrar berättade att tändsticksdirektör Bernhard Hays döttrar brukade komma åkande i sin landå för att bli spådda av henne. På så sätt tjänade hon lite pengar.

Även från *Missionsgränd* var huset lågt med ingång till gården i porten just där familjen Larsson passerar 1953. (Foto: Gustav Andersson, JLM).

Ynglingen från *Det okända Jönköping* beskriver sin bostad med utgångspunkt från ingången på *Västra Holmgatan 13*: "Vår bostadsingång var i porten. Vårt golv låg snarare under än på marken. Rummet hade två fönster med tredelat glas. I ett av dessa tjänstgjorde mittenglasat som ventilationsfönster. Givetvis fanns det också en skvallerspegel, så man kunde följa med det som hände på gatan.

Två dörrar ledde till rummet. En från den mörka förstugan och en från köket. När man från rummet kom in i köket hade man på vänster hand först en bänk för vattenhinken, därefter spisen med en stor plåtkåpa. Köket var delat tvärs av med en avsats, ca två dm hög, och blev på så sätt utmärkt sittplats för oss småpojkar. På kökets högra sida var det en lång klädkammare med ett litet fönster mot gården. Klädkammaren sträckte sig från avsatsen till fönsterväggen och fick endast i sällsynta fall användas som lektrum. Kökets fönster vette ut mot gården, som genom kringbyggnaden blev stekande het på sommaren. I juni-juli någon gång lade mormor ut bolstrens innehåll på gården för att stekas och desinficeras av solen.

Västra Holmgatan 17

På en fin bild från Lars Sundahls samling ser man Västra Holmgatan från söder mot norr 1918. Byggnaderna söder om Casperssenska huset verkar vara förråd och bodar. Huset till höger är *Västra Holmgatan 17*, vilket klart framgår när man jämför med följande bilder. Kärran med mjölkflaskor kommer säkert från grosshandlare Oscar Johnssons spannmålsmagasin på Odengatan intill missionshuset. Där fanns nämligen i bottenvåningen lantbrukarnas mejeri där det också tillverkades ost som såldes i den egna försäljningslokalen.

Västra Holmgatan 15 o 17

Foto: John Johanson. JLM.

JM.2015-3-12

Runt sekelskiftet bodde på *nummer 15* inte mindre än tre snusmalare. Snustillverkning var en viktig verksamhet och sysselsatte många invånare. 1933 startade Gustaf Eklöf en korgmakerifirma här efter att ha varit anställd hos Albin Johanssons Korgmakeri sen 1898.

Västra Holmgatan 17

Så här berättar Lennart Enander om huset: "Nummer 17 kunde ha blivit historiskt – om det inte hade jämnats med marken. Det var där Anna Rydberg bodde, och det var där – och hos änkan Winberg på Slottsgatan – som de första frireligiösa sammankomsterna i Jönköping hölls. Man spelade och sjöng och predikade.

Forts.

På tomten bredvid, ner mot den gata som runt sekelskiftet döptes till Odengatan efter den gränd med samma namn som tidigare hade legat där, fanns en kägelbana. Herrarna ogillade sångerna och kallade på prästen, som i sin tur kallade på polisen. Så blev Anna Rydberg och hennes vänner anhållna. Det är svårt att tänka sig det i dag, men ända fram till 1858, då konventikelplakatet upphörde, var det förbjudet med sådana här sammankomster. Kanske var det ett tidens tecken att de som hade hånat dem som sjöng psalmer åkte väck, och att det var just på den tomten där kägelbanan hade legat, som det första missionshuset byggdes 1860 – det som kallades Gamla missionshuset.”

Flygfoto från 1949

Oscar Bladh

Av detta flygfoto från 1949 ser man att *Västra Holmgatan 11 och 13* är rivna, medan *15 och 17* står kvar. Frälsningsarmén nyttjade det gamla ridhuset till gudstjänster och söndagskola. Huset revs inte förrän Länsmuséet byggts klart.

Lekparken framför Frälsningsarmén kallades allmänt Fiskaparken. Ett par av lindarna finns än idag kvar innanför muren på museigården. Till vänster syns Lundgrenska boktryckeriet.

Till höger går Boktryckaregatan in mellan husen.

Västra Holmgatan 19

Foto: Erik Åkerhielm, JLM
JM.1995-9-110

Gamla missionshuset på bilden från 1908 ter sig imponerande i storlek i jämförelse med grannhusen på gatan, liksom det stora stenhuset intill med mejeri och försäljningslokal i bottenplanet och spannmålsmagasin i övrigt.

Länsmuséet

Foto: Sten Vilsson

JM.1997-1-3346

Inte förrän 1956 när Länsmuséet stod färdigt fanns en byggnad som kunde mäta sig i storlek med Missionshuset. Ingången till muséet mot Odengatan ledde till vaktmästarens bostad. Västra Holmgatan var intakt till fram mot slutet av 60-talet, då gatan byggdes över med entré och innergård mellan muséet och det nya stadsbiblioteket.

Västra Holmgatan 19

1967 ligger de tre byggnaderna i rad som en kuliss mot Odengatan. Bakom denna rad är det mesta rivet. Mejeriet i spannmålsmagasinet lever sina sista år som Roséns glasmästeri, och i det tidigare missionshuset huserar Axel Johanssons bilaffär med gott om bilparkering på andra sidan Odengatan. På Västra Holmgatan har satts ut bockar för att förhindra biltrafik.

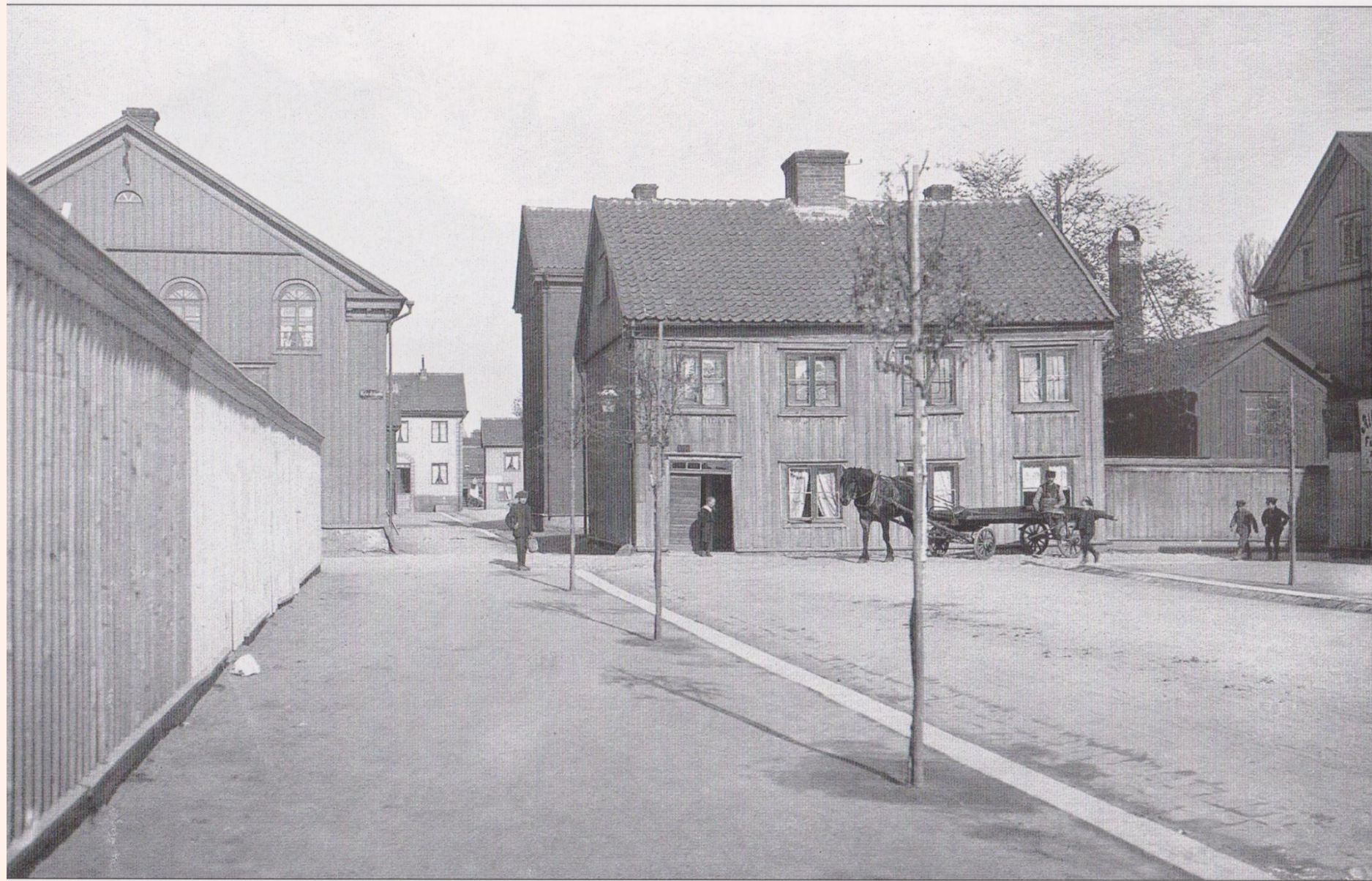
Det dröjde inte länge förrän alla tvärgator mot Odengatan sattes igen, och fick nya namn, ibland på båda sidor om Odengatan! Minst sagt förvirrande. Just här fick Västra Holmgatan heta *Museigatan* på norra sidan och *Bokbindargatan* på södra sidan.

Odensgatan

JLM. O 93/1:1329

På denna bild från 1908 har staden påbörjat utbyggnaden av *Odensgatan*. Man ser de nyplanterade träden. Huset bakom hästekipaget är *Fredrikslund* med adress *Västra Holmgatan 21*, byggt 1829. Snart skulle det rivas för att ge plats för den nya gatan. Pianofabrikören Johannes Lundh flyttade till *Västra Holmgatan 3*, men vart orgelmakare Wickman tog vägen är okänt.

Blivande Odensgatan från Fisktorget (idag ungefär Museiparken). T.v. syns gaveln på Gamla missionshuset (se sid 78). Fastigheten mot hette Fredrikslund. Den ägdes av staden och revs för Odensgatan framdragning, vilket beslutats 1899. O 93/1:132

Karta över kålgårdarna 1879

På kartan från 1879 kan man med viss ansträngning upptäcka den lilla Odens Gränd, och knappast några andra tvärgående gator. Det som dominerar är Västra och Östra Holmgatan och en och annan södergående gata med sträckning från Slottsgatan in på Kålgården. Man förstår behovet av att bygga ut en tvärförbindelse, och 1899 fattades beslutet att bygga *Odensgatan* som den fick heta i början.

I början av 1800-talet fanns det omkring 200 kålgårdar på området runt Västra och Östra Holmgatan, enligt Lennart Enander. Varje större fastighet längs Storgatan hade sin egen kålgård. Här odlade man olika grönsaker, och så småningom byggde man enkla hus. Efter hand tillkom en del hantverkare och handelsträdgårdar, och i slutet av seklet etablerades olika industrier. Eftersom man inte hade några kvartersnamn var man tvungen att sätta namn på husen, som Rosenhill, Fredrikslund och Gustafsro.

Västra Holmgatan söderut 1908

Foto: Erik Åkerhielm, JLM
JM.1995-9-119

Västra Holmgatan mot söder,
på andra sidan *Odensgatan*,
1908. Expressbyrån till
höger, hade etablerats 1906,
men syns inte på bilden.

I hörnet höll Likkiste-
Pettersson till. Han gör
reklam på huset liksom
Wetterlings färghandel, som
ju låg på Slottsgatan 5. Till
vänster ser man *Västra
Holmgatan 23*, byggt 1858,
med reklam för Hagmans
Skrädderi som fanns i huset i
början av 1900-talet.

Bleckplåtslageriet som gjorde reklam för sin verksamhet fanns i ett nybyggt stenhus inne på gården till Västra Holmgatan 23, och ännu i början av 50-talet fanns här en plåtslagare vid namn Peterson. Han efterträddes i slutet av årtiondet av svetsare Andersson.

Västra Holmgatan breddades även på denna sidan av Odengatan.

Tre byggnader intill Expressbyrån revs liksom byggnaden söder om Västra Holmgatan 23 som på förra bilden låg en bit ut i gatan.

Västra Holmgatan 23,
1964

Foto: Pia Larsson

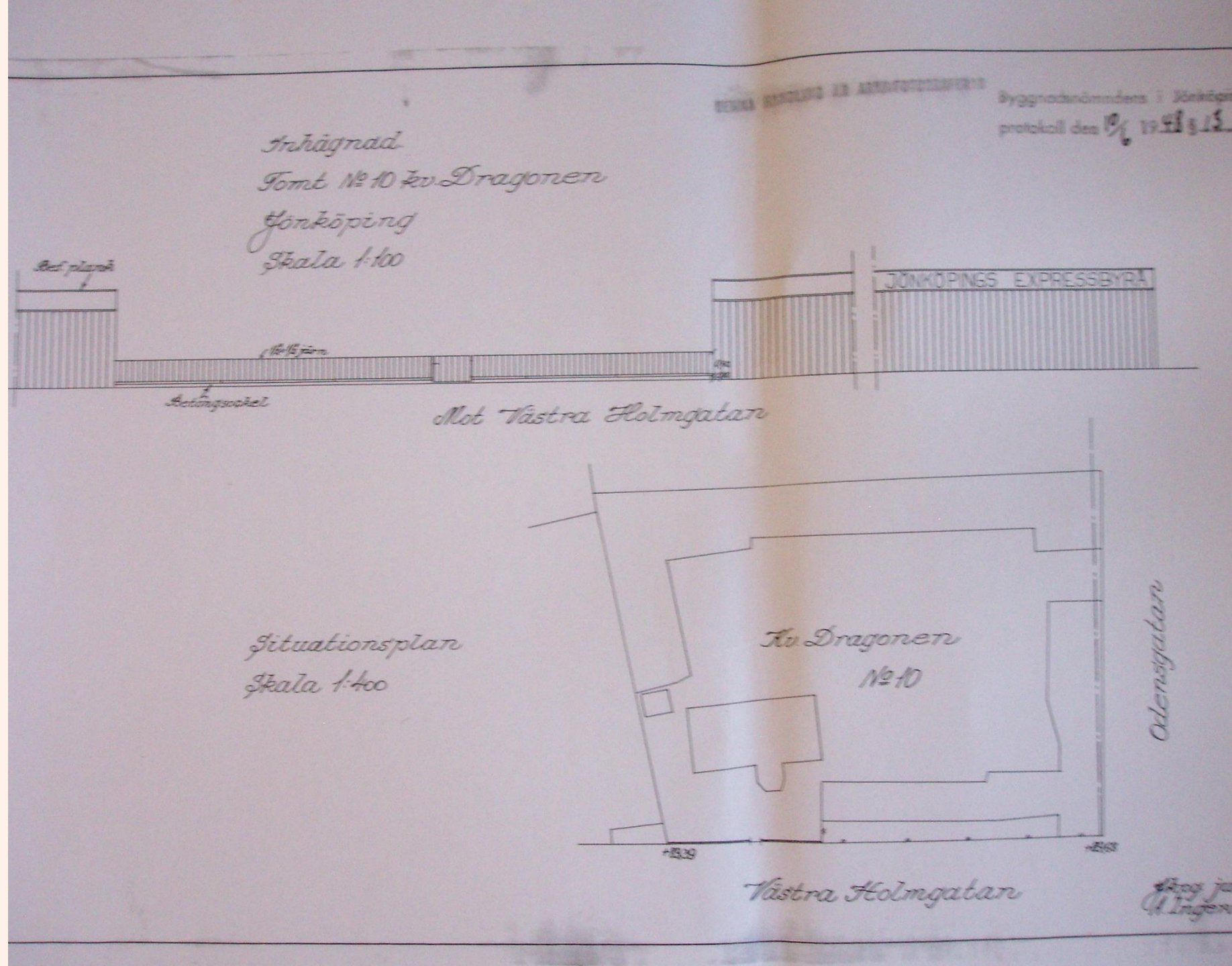
Huset är intakt 1964. Till vänster kan man skönja bilparkeringen som hörde till Axel Johanssons bilfirma. Flera av husen i kvarteret Draken ägdes av Svenssons Metallfabrik som låg i kvarteret.

På 50-talet hyrde fru Sjöstedt ut sitt stora rum åt gatan på andra våningen till Hemvärnet. De bedrev undervisning här en tid. Fru Sjöstedt blev sedermera den första kassörskan i det nyöppnade Jönköpings läns museum, snett över gatan.

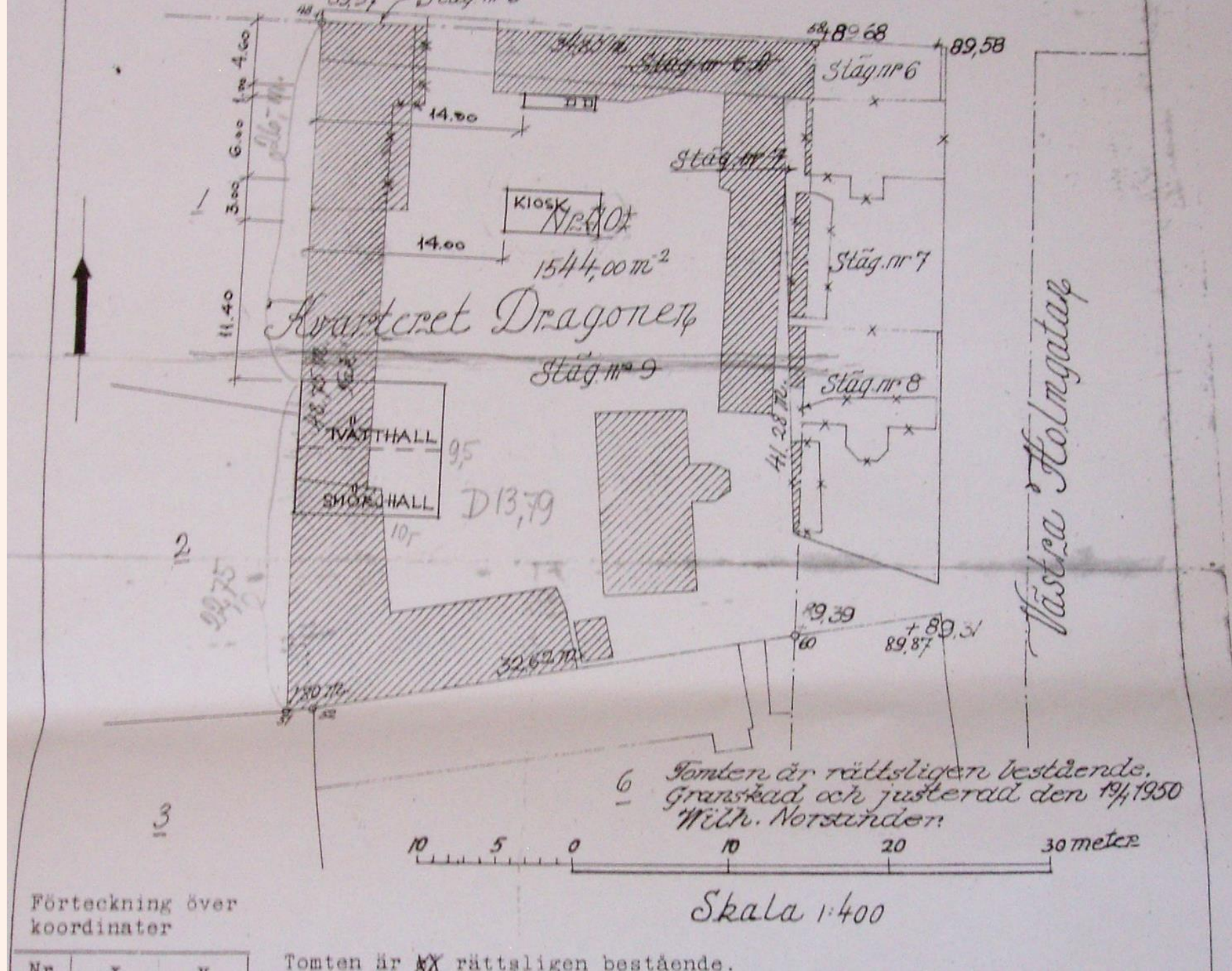
Jönköpings Expressbyrå

1948 byggdes ett lågt staket framför kontorsbyggnaden på Expressbyrån. Av situationsplanen framgår att tomten Dragonen 10 i övrigt hade plank mot gatan. In- och utfart för hästekipagen fanns mot Odengatan.

Tomtmätning kv. Dragonen

Den återanvända tomtmätningkartan från 1947 visar dels de rivna tre byggnaderna mot Västra Holmgatan och dels det som skulle följa efter epoken Expressbyrån 1960, nämligen en Mobilmack med pumpar, smörj- och tvätthall samt en kioskbyggnad.

Expressbyrån, gården

Foto: JLM JM.2011-3-635

Expressbyråns innergård,
troligen 1920-talet.

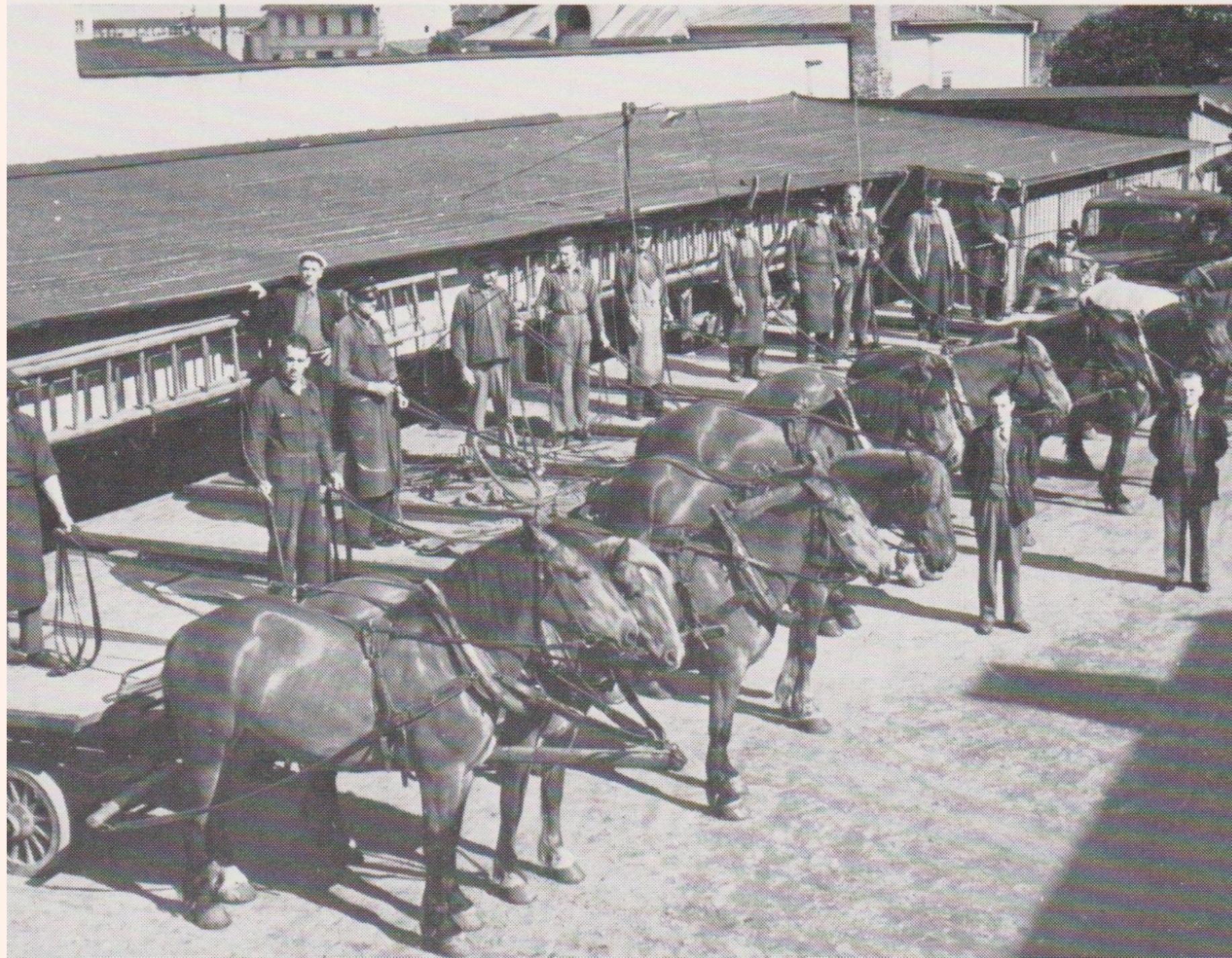
Till vänster kontorsbyggnaden
med lägenheter på övre
våningen. Rakt fram stall och
längst till höger vagnslidret.

Expressbyråns hästar

Foto: JLM.

En bild från 40-talet med Expressbyråns hästekipage uppställda framför vagnslidret. I bakgrunden syns utfarten mot *Odengatan* och en av företagets sju lastbilar som normalt inte fanns på platsen. 1939 hade Expressbyrån 17 hästar och totalt 30 anställda.

Häst och vagn

Foto: JLM

Häst och vagn på
Smedjegatan från 30-talet.
Här syns Resia och gamla
Tempo.

Aror lossas vid Halmstad — Nässjöbanans station. Foto Gustav Andersson.

Hästekipage vid Hamnstationen

Foto: Gustav Andersson.

Expressbyrån hämtade
regelbundet gods från
järnvägen vid inre hamnen.
Osäkert dock om ekipagen
på bilden kommer därifrån.

B. Pehrson & Söner

Bild från R Järhults bok om Enander. Bror till höger, sonen Henry i mitten.

Expressbyråns granne var ett företag som startade 1913 som hovslageri och vagnsmidesverkstad, vilket får betraktas som god service. Firman hette B. Pehrsson & Söners Mekaniska Verkstad och den utvidgades senare inom kvarteret mot Boktryckaregatan. Byggnadssmide, järnkonstruktioner, tillverkning av enklare maskiner, gas- och svetsarbeten samt maskinreparationer utfördes i moderna lokaler, byggda 1940.

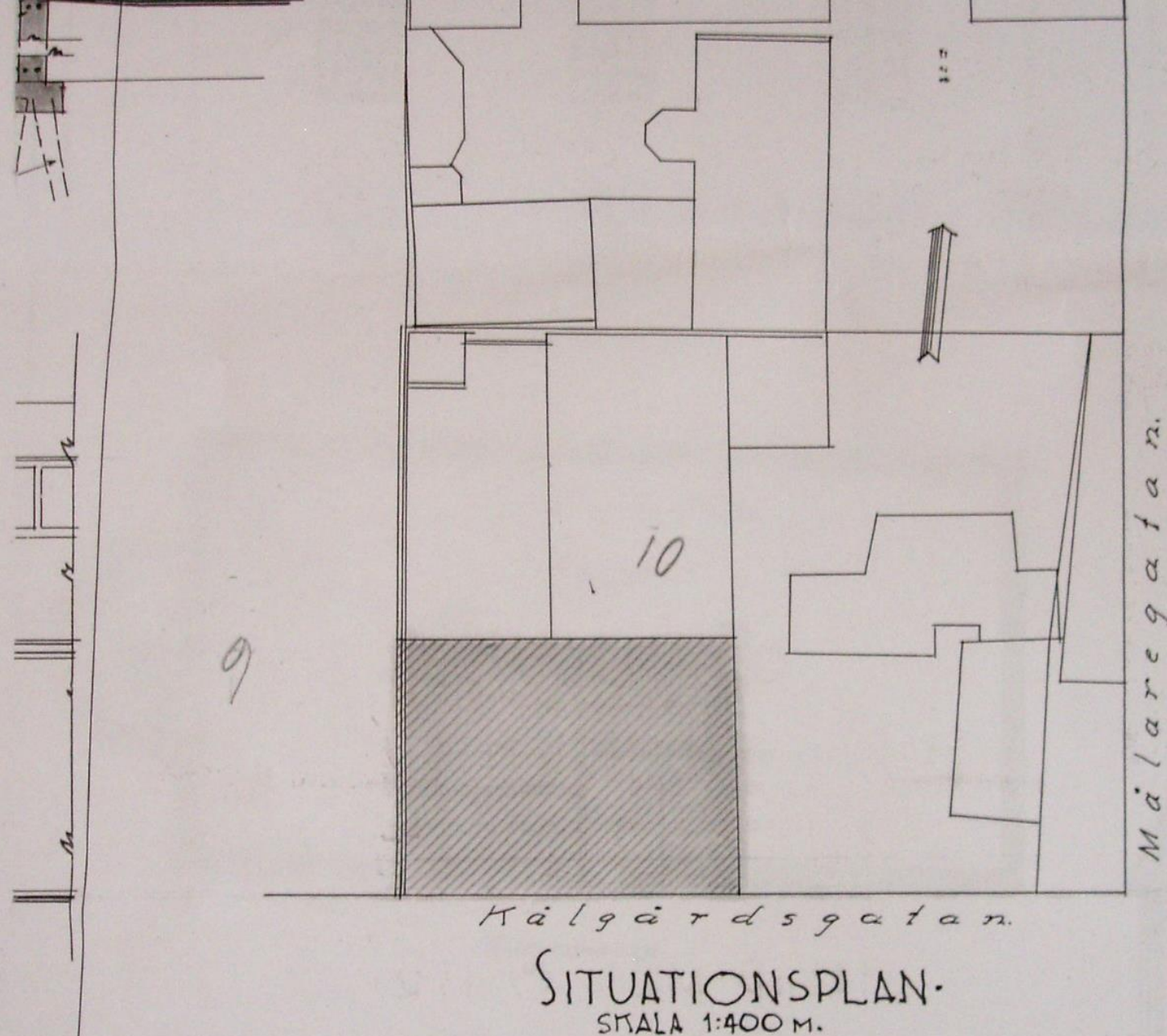
Flygbild 60-talet

På denna flygbild från början av 60-talet syns Expressbyråns röda kontorsbyggnad i två våningar och intill den söderut de två parallella trälängor som utgjorde den äldsta delen av B. Pehrsson & Söner på *Västra Holmgatan 10*. Företaget expanderade österut och hade verkstad och kontorslokaler med adress Boktryckaregatan 5. Här syns också att en ny gata börjat byggas genom utfyllnad i Munksjön. I nedre högra hörnet syns *Kålgårdsgatan* strax innan korsningen med *Målaregatan* och den nyaste delen av Svenssons Metall.

J. A. Svenssons Metallfabrik

Det andra nära företaget som tidigt kan ha servat Expressbyrån var just J. A. Svenssons Metallfabrik, som bl.a. tillverkade och sålde selbeslag. På denna ritning ser man en del av kvarteret Draken, och det gamla gjuteriet finns på nästa gård norrut ovanför siffran 10. Till vänster på gården fanns kontoret en trappa upp. Där fanns kamrer Flodin som var den man betalade in hyran till varje månad om man bodde i någon av kvarterets bostäder.

Svenssons Metall, gruppbild

Bild från R Järhults bok

Lennart Enander berättar att "J A Svensson kom till Jönköping på 1870-talet och köpte Nordlings klockgjuteri på Liljeholmen, där han tidigare hade varit gesäll. Under sin läroperiod hade han blivit förtjust i en Jönköpings-flicka, men efter några års kringflackande liv i Sverige, Norge och Danmark tappade de kontakten. Men en vacker dag sprang han på henne på en gata i Göteborg, och det tog eld igen och de bestämde sig för att gifta sig och flytta till Jönköping. Efter att ha vuxit ur flera lokaler kom metallfabriken till Kålgården, och som mest var 70-80 personer anställda. Inte minst utbyggnaden av vattenledningsnätet innebar ett uppsving för fabriken, eftersom man bl.a. tillverkade kranar i gulmetall.

Vattenkranar i mässing blev en stor produkt för Svenssons metall när stad efter stad fick avlopp och rinnande vatten. Längst fram i mitten syns grundaren och ägaren J A Svensson.

Forts.

När hustrun dog gifte han om sig med hennes syster, och i dag ligger han begravd på Östra kyrkogården med en fru på var sida.”

Annons

J.A. Svenssons Metallfabrik

Annons i adresskatalogen 1896. Här framgår att firman etablerades 1874, och att tillverkningen bestod av bl.a. kranar och selbeslag.

J. A. Svensson, *Metallfabrik,*

Etablerad 1874. — **Jönköping.** — Telefon 103.

Tillverkar

Fat-, Ankar- och Cisternkranar,

Selbeslag,

Kapslar till hjulbössor,

Assuranssprutor.

Alla sorters

Kranar och Förskrufningar

till

vatten och ånga.

— **Beställningar** —

å allt hvad till fabrikationen hörer
mottagas och utföras

skyndsamt och billigt.

Målaregatan 1904

JLM, JM.1995-9-113

En bild tagen på Målaregatan från söder redan 1904 av Erik Åkerhielm. Ingången till gården där Svenssons Metall låg syns vid lyktan på huset till vänster, ungefär där pojkarna står. Flaggstången finns på Högre skolan för kvinnlig ungdom ledd av Aurore Storckenfeldt.

Stora Missionshuset

JLM, JM.1995-9-108

Stora Missionshuset på Målaregatan, här på bild från 1908 av E Åkerhielm, låg mitt emot Svenssons Metall. Det är byggt 1876. Trädgården användes av Storckenfeldtska flickskolans elever. Flickskolans byggnad, *Västra Fridhem*, låg i hörnet Målaregatan-Odengatan (flaggstången) och finns kvar än idag.

Storckenfeldska skolan, 1978

Foto: Pia Larsson

Storckenfeldska skolan
1978 (utan flaggstång) med
M P Jonssons Målerifirma
inne på gården.

Målaregatan 16, 1978

Foto: Pia Larsson

Ingång till gården
Målaregatan 16 år 1978.
Till Svenssons Metall
följde man stenläggningen
och vek av till vänster
bakom nästa hus.

Stora Missionshuset

Söndagsskola i Stora Missionshuset i slutet av 1920-talet. Bengt Edqvists samling. (Mamma Maj-Britt Hall finns på bilden).

Flygbild 1975

På detta flygfoto från 1975 finns det mesta av kvarteret Draken kvar. Svenssons Metall finns där med gjuteri, verkstad, lager och med ingång i porten mitt emot Stora Missionshuset (som kallades Allianskyrkan på 50- och 60-talen). Här syns också det stora stenhuset inne på gården Odengatan 8 /Västra Holmgatan 23.

Västra Holmgatan 23,
1978

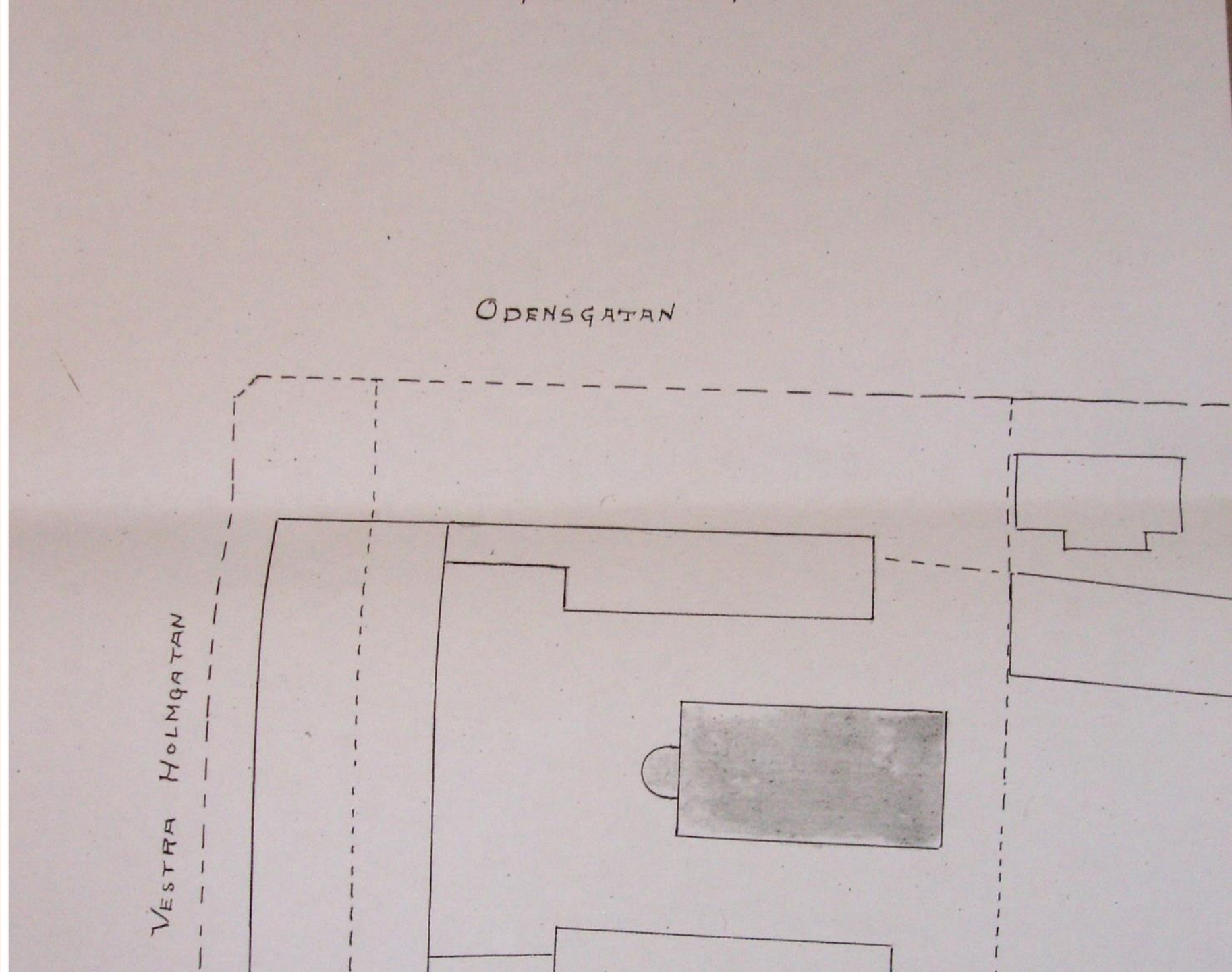
Okänd fotograf

Tegelhuset som syns över
det låga taket är en del av
gjuteriet på Svenssons
Metall. Det stora stenhuset
på Odengatan 8 är skymt.
En ny verksamhet har
flyttat in på gården – MC-
Import.

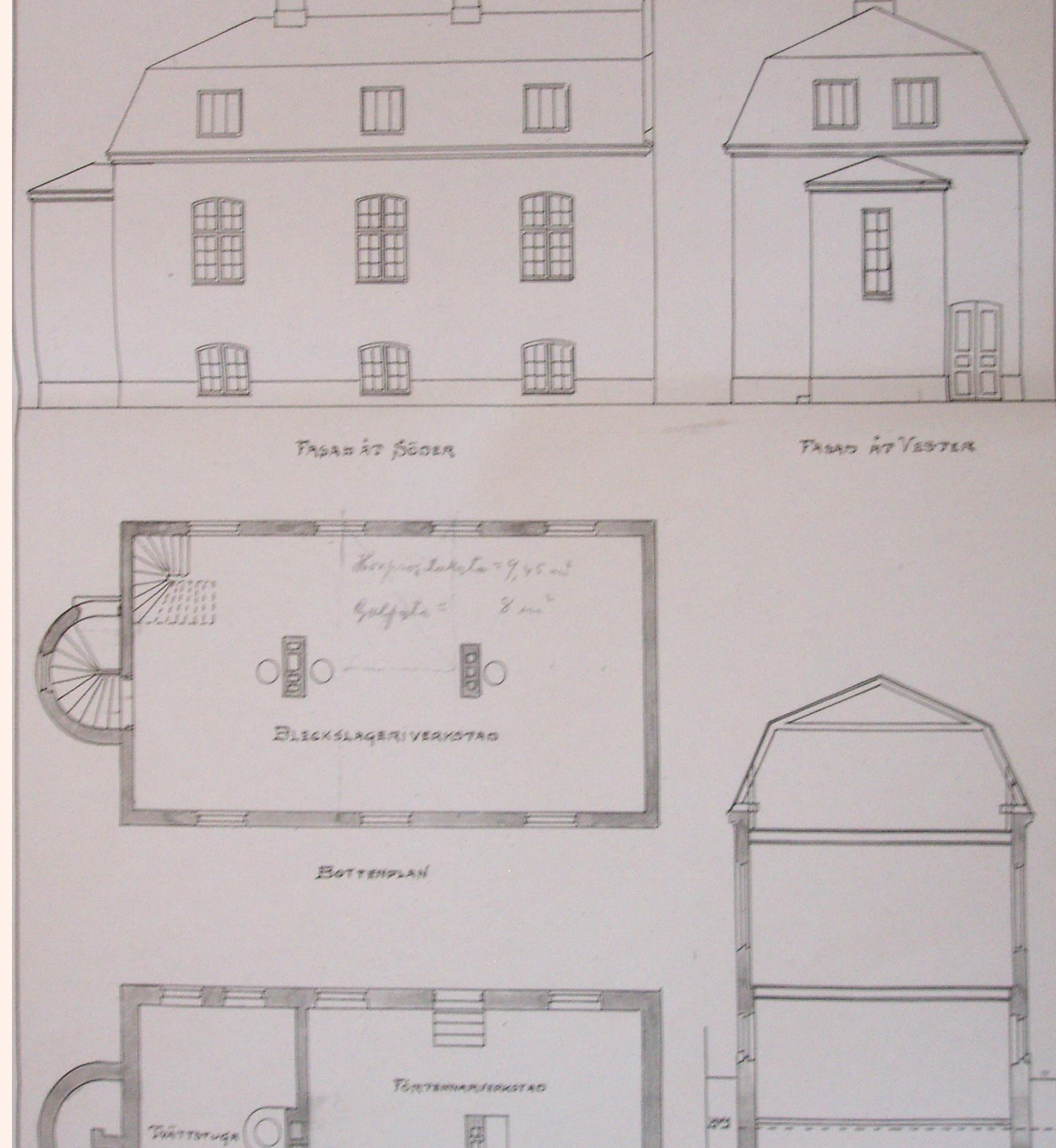
Odengatan 8, stenhus

Mitt i kvarteret byggdes 1908
ett stenhus för olika
verksamheter.

Odengatan 8, stenhus planritning

Fabrikör Nyström hette initiativtagaren till stenhuset som enligt ritningen från 1907 skulle inrymma Bleckslageriverkstad, och i källarplan Förtennarverkstad och Träkolsbod. Här inrättades också en tvättstuga för närbelägna bostäder. På 30-talet tillkom på övre plan en sysal. Fler fönster och takfönster togs upp. Eventuellt försågs sysalen också med vattentoalett. När sysalen senare omvandlades till bostad hade den gårdens enda vattentoalett. Vem som använde sysalen ursprungligen kan endast spekuleras i. En hyresgäst hade på 50-talets senare del och in på 60-talet en koppling till Linnefabriken med tillskärning av herrflugor och kravatter i hemmet. Kanske var det Linnefabriken som behövde en sysal.

Odengatan 8, stenhus 1978

På bilden från 1978 ser man att huset verkar i det närmaste vara utrymt. Mittenvåningen användes i många år för vinterförvaring av spelmaskiner från Vättergolfsen, som ägdes av en man vid namn Jakobsson. Vättergolfsen var ett förlustelseställe nedanför Backgården vid Vätterstranden.

Odengatan 8, gårdsgubbar 1978

Det var många människor som kände sig vilsna under de decennier då förfallet tilläts pågå ohämmat. Här ett par gubbar som fixat en ljugarbänk inne på gården till Odengatan 8 år 1978.

Mannen till höger är Karl Dahlén som i sin krafts dagar var kusk på Expressbyrån. Han blev tidigt änkeman. Tio år senare upphörde Expressbyrån och han miste jobbet. Ytterligare något år senare fick han flytta från sin bostad, som revs för att ge plats åt SAAB-fabriken nybygge på Odengatan.

SAAB-fabriken byggs ut

Dahléns hem på Odengatan syns på Joakim Svahns foto - troligen från 1959. SAAB-fabriken byggs ut. Som av en händelse passerar ett hästekipage. Ingen av gubbarna ser dock ut att vara Dahlén. Dahlén själv slutade sina dagar på Östra Holmgatan 26, ett tvåvåningshus med flera smålägenheter som kommunen ägde.

Flygbild 1986

På flygbilden från 1986 är det mesta av kvarteret Draken borta. Kvar finns *Västra Holmgatan 23* i ena hörnet och f.d. *Storckenfeldtska skolan* i ett annat hörn. Det stora missionshuset/ Allianskyrkan är rivet. Även på andra sidan Odengatan är mycket av trähusbebyggelsen borta. Efter branden 1967 på torgets västra sida revs också efterhand södra sidan av torget. Stadsbiblioteket är byggt (invigt 1969 och ritat av arkitekterna Jan Wallinder och Johan Hedborg) och Västra Holmgatan/ Museigatan igenproppad. Kvarteret Dragonen (m. Hjertmanskärr) på östra sidan av Västra Holmgatan (nu omdöpt till Bokbindargatan) är dock ännu intakt.

1988 kommer ett kulturminnesprogram för Jönköpings kommun. Då verkar kommunen har bestämt sig för att spara några trähus på Kålgården. Man talar om Fortunakvarteren, omfattande kvarteren Duvan, Delfinen och Draken. Tanken är att de två husen Västra Holmgatan/Bokbindargatan 23 (Nydala) och Västra Holmgatan/Bokbindargatan 12 (Hjertmanskärr) med gårdshus ska flyttas till Fortunakvarteren.

Ytterligare några hus längs Västra Holmgatan pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla, nämligen två hus på Snickargatan/Västra Holmgatan 35, alla hus på Västra Holmgatan 20 i kvarteret Eskimån (nu inkorporerat i kvarteret Eldslandet) och det tidigare utvårdshuset Aspholmen strax intill, vid Aspholmsgatan. Här sägs dock bara att husen ska bevakas vid bygglovsprövning och vid tillfälle ska få skyddsbestämmelser i detaljplan. Idag finns bara Aspholmen kvar.

Nydala flyttas, 1989

Foto: Sm. Folkblads bildarkiv

Här på Jan-Erik Ejenstams bild från Smålands Folkblad 1989 ser man Nydala till vänster och halva Hjertmanskärr till höger. Prima hus från andra halvan av 1800-talet. Båda placeras på Målaregatan som nu heter Gelbgjutargatan (efter J A Svensson förstås). Nydala hamnar på tomten där Allianskyrkan låg. Även det lägre bostadshuset flyttas. Hjertmanskärr hamnar i slutet av gatan i hörnet mot Kålgårdsgatan och det som idag är Enanders plats.

Flyttgubbar, 1989

Foto: Jan-Erik Ejenstam
Smålands Folkblads bildarkiv

Här är grabbarna som gjorde jobbet. Husflyttarna heter från vänster Folke Gustavsson, Thomas Lilja, Ulf Kjellander och Inge Bergholtz.

Nydala flyttat, 1990

Foto: Jan-Erik Ejenstam, Sm.
Folkblads bildarkiv

Här har Ejenstam återkommit 1990 och då är ombyggnaden av Nydala i full gång. Huset till vänster är Målargården. Lennart Enanders envishet och intresset från Gunnar och Margareta Järvhammar på AB Lustgården att flytta och renovera de gamla husen var säkerligen det som avgjorde att "Gamla Kålgården" blev verklighet.

Västra Holmgatan, 30-tal

Foto: Weine Karlstedt

Västra Holmgatan söderut på en bild från 30-talet. Huset till vänster är *Västra Holmgatan 25/27 (Carlsro)*. Här bodde i Lennart Enanders barndom en slaktare Håkansson som var behjälplig med att slakta familjen Enanders kaniner. Håkansson var också ägare till huset som byggdes runt 1850. Inne på gården fanns ett smalare bostadshus med långsidan mot Västra Holmgatan 23. Här bodde på 50- och 60-talen en kvinna vid namn Edit Hall. Hon skötte om den fina trädgården som täckte nästan hela gården och med ett vitmålat staket omkring. Ibland fick hon hjälp av väninnan Lisa (Elisabeth Svensson) i gatuhuset.

Västra Holmgatan, 30-tal

Foto: Weine Karlstedt

Samma bild redigerad av
Bankeryds Fotoklubb.

Västra Holmgatan 29
(*Fridholmen*) till vänster. Till
höger framträder
Hjertmanskärr med sina
rutiga fönster och bortom
syns den rundade
tegelentrén hos Nydals
Gjuteri.

Hjertmanskärr, 1908

Foto: E. Å., JLM, JM.1995-9-120

Västra Holmgatan 12 kallades Hjertmanskärr efter hovrättsvaktmästare Carl Hjertman som ägde en stor kålgårdstomt som gick ända ner till Munksjön och inkluderade ett ganska stort sankt område, kärr. Hjertman dog redan 1805, så huset utmed gatan i kvarteret Dragonen fick han aldrig se. Det byggdes troligen i slutet på 1870-talet. Här på Erik Åkerhielms bild från 1908 syns hur stort och stiligt huset var med de rutiga fönstren. Man ser också att det fanns flera enklare byggnader inne på gården. Mitt emot ligger det mindre hörnhuset *Västra Holmgatan 31 (Rosenholm)*.

Hjertmanskärr ägdes 1892 av enkefru Ottilia A. Lundeqvist, 1908 ägdes det av skomakare C. H. Linell, som också bodde i det. Vid sekelskiftet hade Linell det största skomakeriet i Jönköping med 11 anställda.

När Hjertmanskärr byggdes kan man anta att det fortfarande var kålgårdar och öppen mark som dominerade området. I en **annons 1872 i Jönköpings-Posten** kan man under rubriken **Utbjudes hyra** läsa: "Nu genast, övervåningen i boningshuset å det s.k. Hjertmanskärr, med eller utan jord och ladugårdsbyggnader. □ Därstädes finnes till salu några skeppund wälbergadt hö samt halm. Uppgörelse kan träffas antingen med egaren å stället eller med v. häradshövdingen J. G. Stiernspetz, boende i N:o 71 Östra Storgatan."

Det boningshus som åsyftas i annonsen är troligen ett äldre mindre hus vid gatan på ungefär samma plats.

Flygbild 1950

På flygbilden från 1950 ser man de mindre husen på gården till Hjertmanskärr. Ett par byggda som stall och ladugårdsbyggnader, men redan 1884 fanns en käppfabrik här. Den gjordes senare om till cykelverkstad och på våning två fanns en tapetserarverkstad. Cykelverkstaden blev 1953 en motorcykelverkstad (kv. Dragonen 8). Själva boningshuset i kv. Dragonen 9 blev med tiden förvandlat till olika verksamheter. 1940 fanns butik och cafélokal med WC.

Forts.

1953 flyttade Bilinspektionen in med kontorsplatser för tre inspektörer och ett skrivbiträde. En kiosk etablerades 1956 närmast Kålgårdsgatan och på 1960-talet fanns Elis Sandbergs THX-mottagning på andra våningen och Berglings byggnadsvaror på bottenvåningen. På 1970-talet flyttade en second hand-butik in. Berglings hade då sen en tid flyttat vidare till Västra Holmgatan 23. En tid misspyddes huset på 23:an av en stor banderoll med texten "Jesushuset" på.

Hjertmanskärr,
1980

Foto: Johan Teiffel

Här har Johan Teiffel fångat Hjertmanskärr som det såg ut 1980. Inga fina rutiga fönster kvar. Roligt att huset idag är restaurerat med nya rutiga fönster. Kan idag beskådas på Gelbgjutargatan.

Sjögården – f.d. lasarett

Sjögården kallades detta stora trähus med adress Västra Holmgatan i adresskatalogerna från slutet av 1800-talet och in på 1900-talet. Det är byggt på 1770-talet som Jönköpings äldsta lasarettbyggnad och användes de sista åren fram till 1883 som epidemisjukhus, varefter det såldes och flyttades från Talavid till Munksjöns strand. Att det fick adress Västra Holmgatan beror troligen på att vare sig Östra Strandgatan eller Kålgårdsgatan var utbyggda vid denna tid. Huset ägdes av Jönköpings metallduksväveriaktiebolag (Gustaf Wennberg), som bedrev tillverkning av maskinduk till pappersindustrin.

Flygbild, 60-tal

Så småningom kom Sjögården att hamna inne på den tomt som ägdes av Nydals Gjuteri.

På denna flygbild från 60-talets början ser man Sjögården/f.d. lasarettet i nedre vänstra hörnet – på väg att bli kringbyggd av den expanderande fabriken.

Fagerqvists handelsträdgård o Nydals

Foto: E.Å., JLM, JM.1990-2-521

Erik Åkerhielms bild från 1904 visar i bakgrunden det nybyggda Nydals Gjuteri, grundat 1898. Större delen av bilden visar dock två fastigheter som kallades Westraholm och Peterslund och ägdes av handlanden Alfred Fagerqvist. Från 1872 bedrev han här Fagerqvists Handelsträdgård med butik på Östra Storgatan 14. Verksamheten flyttade omkring 1910 till Bymarken och Kortebo.

Väster om handelsträdgården, vid sjökanten, låg stadens första varmbadhus från 1835. Badhusgatan ledde till badhuset, som dock lades ner i början av 1870-talet och förvandlades till bostäder. Öster om handelsträdgården, på andra sidan Västra Holmgatan, byggdes i början av seklet *Snickaregatan* som tvärgata mot Kålgårdsgatan.

Nydals 1917

Nydals Gjuteri & Mekanisk Verkstad grundades 1898 av fabrikörerna F. N. Almqvist, August Svenningsson och J. A. Fors. År 1917 omvandlades firman till aktiebolag. Det här är ett aktiebrev som tecknades vid detta tillfälle. Nu till salu på internet hos Strandbergs Mynt & Aktiesamlare.

Flygfoto 1975

På detta flygfoto från 1975 ser man omfattningen av Nydals verksamhet med flertalet byggnader i tegel. Här tillverkades transmissioner, vattenturbiner, polermaskiner samt oarbetat gjutgods. Som mest arbetade här ett 90-tal personer i fabriken och på kontoret. På flygfotot skimtar också 70-talets stora skolbyggnad söder om Nydals. Det var Landstingets yrkesskola där man kunde bli fackskoleingenjör i en tvåårig utbildning. Även Fortunagymnasiet hade lokaler här i början av 1980-talet för byggelever. De höll till i en barack på gården. Fortunagymnasiet var en avknoppning från Erik Dahlbergsgymnasiet, och omvandlades senare till Bäckadalsgymnasiet.

Nydals

I mitten av 1990-talet efter att gjuteriet stängt användes en del av lokalerna som ett allaktivitetshus för främst musikintresserade ungdomar. På Eldlandet (döpt efter kvartersnamnet) ordnade bl.a. Rockföreningen Svavel konserter. På denna bild av okänd fotograf ser det ut som om det kommunala bostadsbolaget Vätterhem nyss har flyttat in på Västra Holmgatan 14, en förberedelse för företagets del av exploateringen av Kålgården som skedde några år in i början av det nya seklet. Vätterhem har för övrigt kvar sitt kontor i byggnaden (2020). Gatan som leder ut till Östra Strandgatan döptes om till *Nydalsgatan*.

Kålgårdsgatan 1905

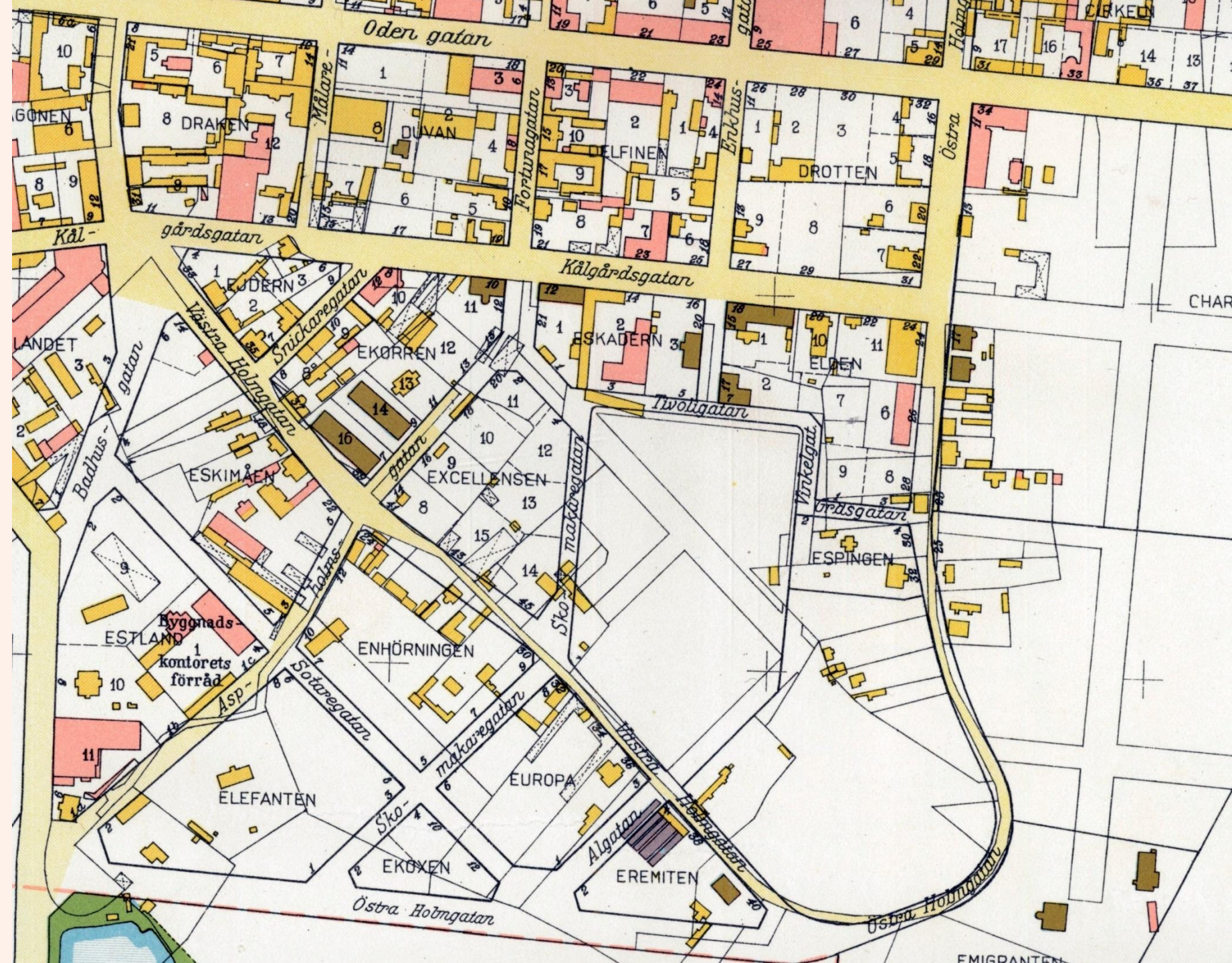
JLM, JM.2019-0-121

Huvuddelen av gatan, öster om Nydals, heter dock fortfarande Kålgårdsgatan och den såg ut så här på Åkerhielms foto från 1905. Kålgårdsgatan drogs fram något tidigare än Odensgatan, som stod klar år 1900. Inte så många byggnader i vägen på Kålgårdsgatan. Mitt i gatan fanns dock Korva-Lottas affär på *Östra Rosenholm*. Ännu på 1948 års stadskarta syns att affären ligger kvar och hindrar framkomligheten.

Stadskarta 1948 (klipp)

Affären på Östra
Rosenholm (kv. Ejdern) ute
i Kålgårdsgatan.

Kålgårdsgatan 1965

Kålgårdsgatan fotograferad från Västra Holmgatan år 1965 på en bild från Bankeryds Fotoklubbs kalender. Okänd fotograf. Tvärgatan in till höger är *Snickaregatan* och det stora stenhuset är från 1904 och ritat av stadsarkitekten August Atterström, som så många andra nya hus vid den här tiden.

Kålgårdsgatan

Snickaregatan 1908

E.Å. JLM, JM.1995-9-122

På bilden från 1908 ser vi den relativt nyanlagda Snickaregatan från Västra Holmgatan. Hörnhuset på *Västra Holmgatan 35* byggdes 1882 med brutet hörn som stipulerades i 1874 års byggnadsstadga. Sedermera inreddes hörnrummet till butik, och här ser vi Alida Karlsons matvaruhandel. På 50-talet hette butiken Olles Speceriaffär. Butiken slutade sina dagar som Östlunds Glasmästeri. Längst bort till höger i hörnet mot Kålgårdsgatan återfinner vi på nytt stenhuset *Helgeholm* från 1904. Det lilla huset med gaveln mot gatan är snickare Lönnbloms verkstad. Det var han som uppförde boningshuset med fyra lägenheter på *Snickaregatan 10* 1881. (Agneta Åsgrim Berlin i boken om Kålgårdarna)

Västra Holmgatan 37

Foto: Eivind Naess, JLM,
JM.1987-50-22

Söderut från Snickaregatan, runt hörnet, fanns länge ett äldre trähus på *Västra Holmgatan 37 (Björkholmen)*. 1906 ägdes byggnaden av snickaren Peter Magnus Adin, en mångsysslande man som också var speceri- och diversehandlare. En period i mitten av 1900-talet fanns Svedenfalks mjölkaffär i huset. Man fick se upp när man klev in för det fanns trappsteg ner från gatan. Bilden är från juni 1958.

Till höger skymtar ett flerfamiljshus, byggt 1939.

Västra Holmgatan 18-20, 1955

Mitt emot 37:an på Västra Holmgatan 18, i kanten av den forna handelsträdgården, låg på 50-talet fortfarande de äldre bostadshusen på Westraholm och Peterslund kvar. Bakom höjer sig brandgaveln på byggnaden i tomtgränsen på nr 20. Sen syns det större gatuhuset, *Rosendal*, som troligen är byggt runt 1860. Det mindre huset söder om hette *Esprilla* och byggdes 1879. Det större och äldsta trähuset söder om Esprilla är *Marielund*, byggt vid mitten av 1850-talet. På bilden ser man inte Esprilla mellan de större husen. Det kan vara rivet. Bilden av okänd fotograf är från 1955.

Marielund hade adressen *Västra Holmgatan 20*. Här, in på gården, fanns tidigt Jönköpings Tunnbinderi, grundat 1880 av fabrikören H. N. Almqvists farfar, flyttat hit av fadern Sven Anders Almqvist. År 1899 och 1900 byggs nya verkstadsbyggnader. Från 1910 var Herman Natanael den som utvecklade företaget. Senare var också fabrikörens son Lars, född 1917, engagerad i firman. Som mest fanns ca 25 anställda. Verksamheten omfattade tunnbinderi, speciellt sill- och fruktmostunnor samt tunnor för den kemisk-tekniska industrin, tvätt- och saltbaljor, större kar och behållare.

Västra Holmgatan 20, 1968

Längst till höger på denna bild från 1968 (okänd fotograf) ser man lite grand av den byggnad som var det ursprungliga tunnbinderiet. Trapphuset till vänster byggdes 1899 på gårdssidan av huset Marielund. Ungefär samtidigt byggdes trähuset mitt på gården.

Västra Holmgatan 20 mot norr, 1904

Foto: E.Å. JLM, JM_1988-1-1179

Denna fina bild av Åkerhielm från 1904 är tagen på Västra Holmgatan mot norr. Till vänster ser vi gården Marielund på *Västra Holmgatan 20* som är ett mycket ovanligt exempel på förtätad gårdsbebyggelse, bland annat på grund av sitt utförande i både timmer, tegel och korsvirke. Inom området finns även flera intressanta industrilokaler som väl visar verksamheternas utveckling från hantverk till industri.” (Kulturhistorisk utredning 1986, JLM). Här utmed gatan finns först ett lågt staket som en gång har omgärdat trädgårdsodlingar.

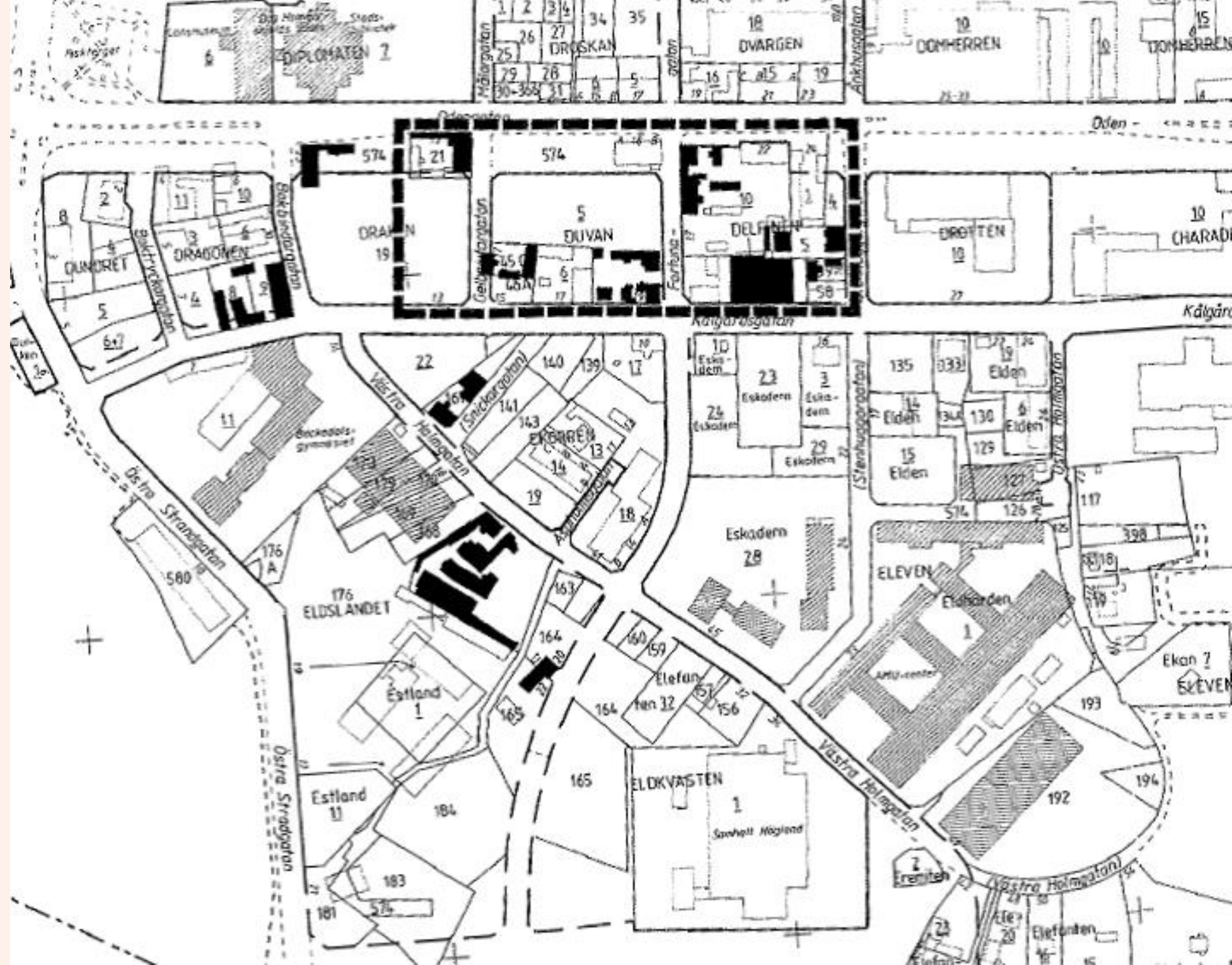
Forts.

Sen kommer ett bostadshus i sten med vindsvåning och en utsirad prydnadsgavel mot portingången. Det ursprungliga Marielund från mitten av 1800-talet följs av Esprilla och Rosendal. Sen syns en låg lång byggnad som hör till handelsträdgården och troligen belägen på fastigheten Hedvigsborg och längst mot norr gaveln på Hjertmanskärr.

På motsatt sida syns *Västra Holmgatan 37* och strax söder därom en trädgårdsgrind med stolpar som leder in till *Fridslund* med sin stora trädgård.

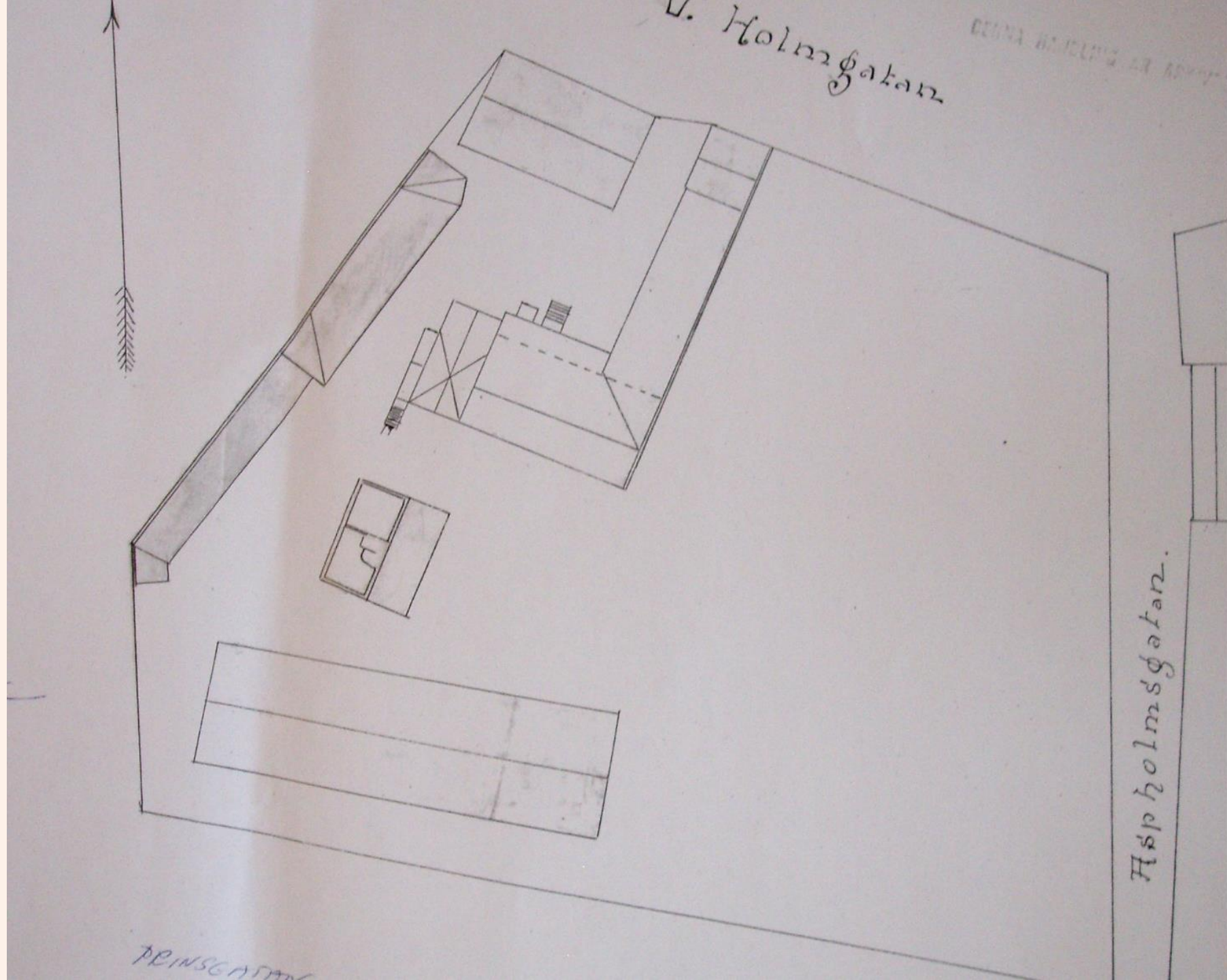
Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, 1986

En kartbild från den kulturhistoriska utredningen 1986, där gården Västra Holmgatan 20 markerats. När bostadshusen i tomtgränserna byggdes 1899 respektive 1901 föreställde man sig säkert att det skulle bli liknande bebyggelse på båda sidor. Båda husen har höga brandgavlar mot granntomterna. Som arkitekt anlätades Fredrik Sundbärg, som också var stadens förste stadsarkitekt.

Västra Holmgatan 20, situationsplan 1901

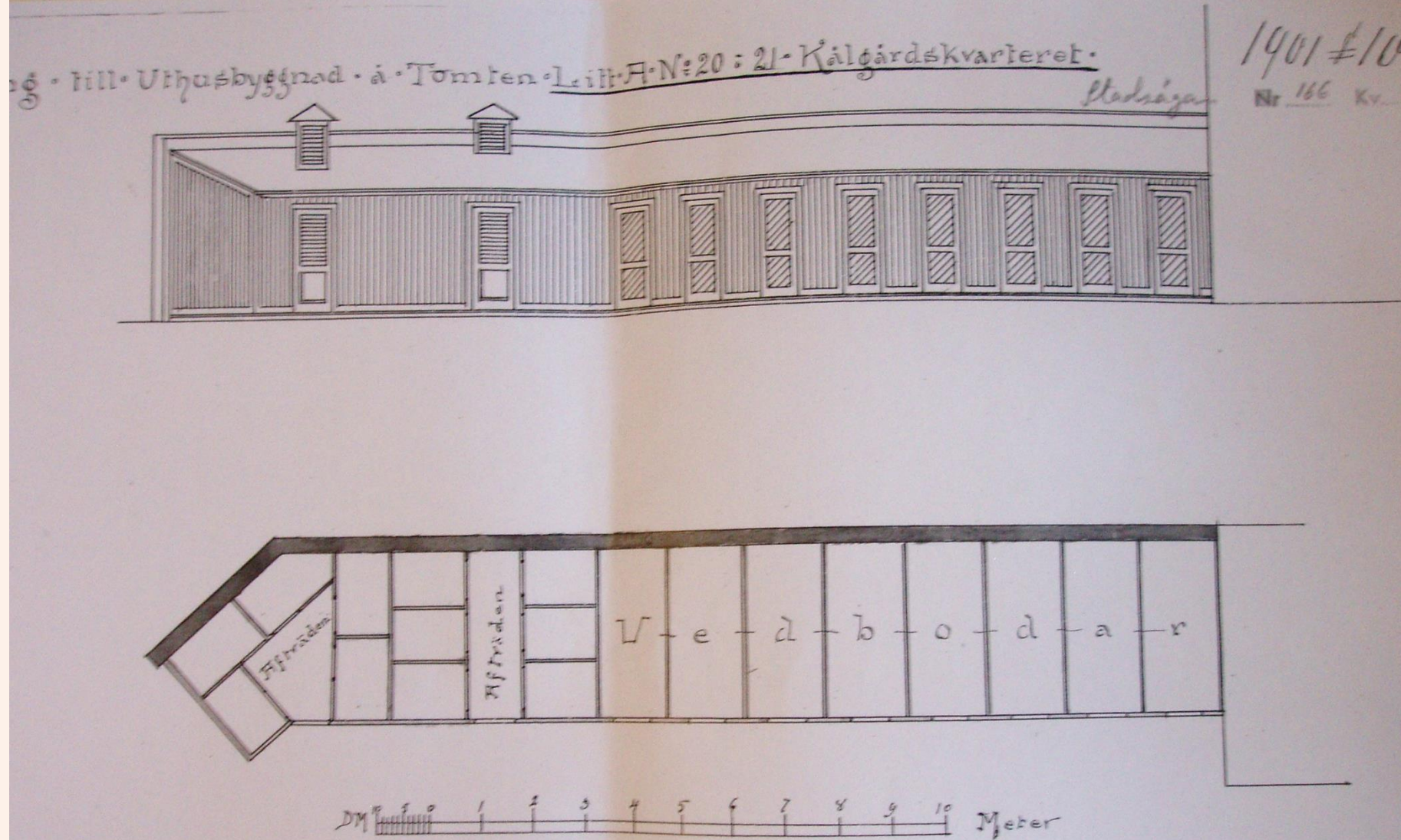
På situationsplanen för bygget 1901 ser vi mot Västra Holmgatan det ursprungliga trähuset Marielund och det smala bostadshuset i sten vid porten. I vinkel mot detta har byggts ett trähus med veranda mitt på gården. Det som nu ska byggas är det smala stenhuset i tomtgränsen norrut. Det innehåller smålägenheter med fönster endast åt gården på grund av brandgaveln. En ny uthuslänga ersätter den gamla. Här byggs en lång rad vedbodar med avträden mot innergården. På innergården finns tunnbinderi-byggnaden och längst ner har byggts en ny verkstadsbyggnad i korsvirke år 1900.

Västra Holmgatan 20, uthus 1901

Senare byggs en brandmur
mot Framnäs snickerifabrik
1903 och ett maskinhus 1905.
Ytterligare ett företag har
etablerat sig i gården,
Metallförädlings Aktiebolaget
Eos.

Ritning på uthuslängan som
byggs i anslutning till
bostadshuset.

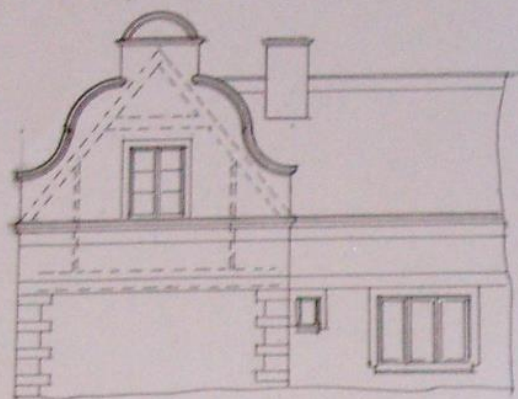

Västra Holmgatan 20, fasader 1899

Två fasadritningar på
stenhuset med vindsvåning
och utsirad gavelspets.

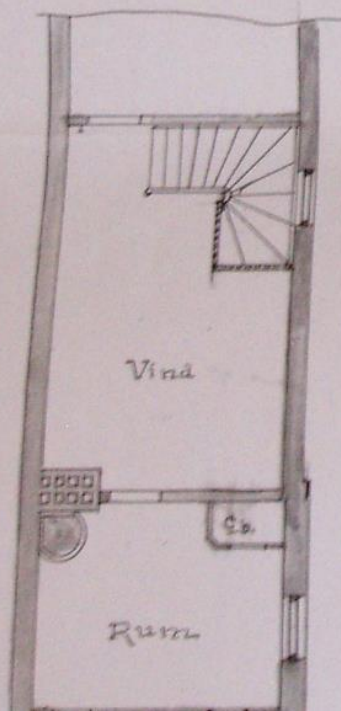
Det var i detta vindsrumsom
ynglingen från Västra
Holmgatan 13 bott. Han
berättar i *Det okända
Jönköping* om sin förra
bostad: "Vi bodde långt ut i
ett tvåvåningshus med
vindsvåning. Jag minns de
underbara vindsfönstren och
låg ofta och tittade på
himlens alla schatteringar,
åskvädren ej att förglömma.
Kanske kommer någon
minnesgod läsare ihåg detta
hus om jag nämner att på en
inre gård höll en tunnbindare
till med sitt slamrande."

Kälgårdskvarteret i Jönköping 1899 $\text{F} 125$
Stadsågan 166 Eriksson

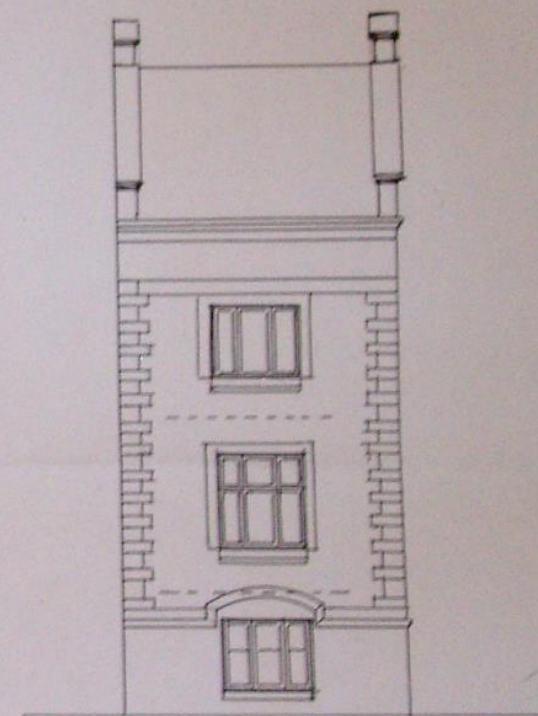
Fasad åt Förringöngen

Plan af vinden i Byggnaden åt gatan

1899 $\text{F} 52$
Ritning till nybyggnad å tomten
Litt A. n: 20: 21 Kälgårdskvarteret
Jönköping

Stadsågan 166 Eriksson

Fasad åt Västra Holmgatan

10 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Meter

Metallförädlings Aktiebolaget Eos

Metallförädlings Aktiebolaget Eos på Västra Holmgatan 20 hade en omfattande tillverkning, vilket framgår av denna annons i adresskalendern från 1906. Metallgjuteri och galvanisering utfördes.

Metallförädlings Aktiebolaget EOS

Rikstelefon 644.

Jönköping.

Bronsmetall- & Zinkgjuteri samt Galvaniseringsanstalt.

Hufvudsakligaste tillverkningar:

Ljuskronor, Kandelabrar Lampetter, Ljusstakar, Konsoler. Beslag för järnvägsvagnar samt Möbel- och Byggnadsbeslag.

Hemsparbössor m. m.

Armatur för Elektrisk-, Gas-, Acetylén- och Oljebelysning.

Fönsterskyltställningar för specialbehof enligt ritning.

Order å allt till denna bransch hörande mottages med tacksamhet och utföres omsorgsfullt, skyndsamt och billigt.

Reparationer af Ljuskronor, Lampor m. m.

Efter insänd modell eller ritning utföres samma ensamt för respektive firmors räkning.

Utställnings- och försäljningslokaler i Jönköping:

Bror Engdahls Bosättningsmagasiner, Östra Storgatan 27,
Vestra Storgatan 1 och Nya Torget 2.

Metallförädlings Aktiebolaget Eos

Ännu 2015 förekom denna uppsättning från Eos listad på en av landets stora auktionsfirmor. Säkert populära artiklar hos Bror Engdahls Bosättningsmagasin som sålde Eos produkter.

Västra Holmgatan 20, 1986
Foto: Jan-Erik Ejenstam, Smålands
Folkblads bildarkiv

I samband med den kultur-
historiska utredningen 1986
gjordes reportage i lokal-
pressen. Här en bild från
Smålands Folkblad. 85 år har
satt sina spår i bostadshus och
vedbodlänga.

Västra Holmgatan 20, 1996

Foto: Hannu Einarsson,
Jönköpings-Posten

Det gick trögt med bevarandeplanerna. Gudmundsgillet hörde till dem som förespråkade ett bevarande av gårdsmiljön. 1996 fanns ett reportage i Jönköpings-Posten som visar att lägenheterna hyrdes ut till studenter och att rivning förestod inom ett par år.

Otte Andersson och de andra hyresgästerna på Västra Holmgatan 20 på Kålgårdsområdet i Jönköping bor förmodligen i de sista billiga, halvmoderna lägenheterna kvar. Hela gården ska rivas om ett par år.

Foto: Hannu Ein

Flygbild 1986

På flygbilden från 1986 syns gårdsmiljön på nr 20 i nedre högra hörnet. Bostadshusen hålls samman av taken som är försedda med grönmålad falsad plåt. Fasaderna är putsade i ljus gult med undantag av trähuset med verandan. Den stora tomten ner mot sjön hyste en gång sommarnöjet Framnäs med trädgård, byggt av hovrättsrådet Filén i början av 1850-talet, men i många år stadsläkare Casperssons sommarviste.

På äldre Jönköpingskartor finns alltid Framnäs utsatt utmed sjöstranden liksom Badhuset, norr om Framnäs och Vinterviken, söder om, byggt redan 1867 av handelsman A.G. Lindqvist. År 1897 byggdes en fabrik runt sommarnöjet Framnäs, som längre fram blev kontor i företaget Jönköpings Träförädlings AB. I vardagslag kallades företaget Framnäs Snickerifabrik. Dess verksamhetsperiod blev dock kort. Fabriken brinner den 25 september 1913. Ett 100-tal arbetare blir arbetslösa (Maltell).

Flygbild 1949,
Östra Strandgatan
Oscar Bladh

På Oscar Bladhs flygbild från 1949 finns villan Framnäs kvar längst ner mot sjökanten till höger. Man känner igen den på det valmade taket. I det övre vänstra hörnet skymtar *Västra Holmgatan 37* och mitt emot *Rosendal* och det mindre *Esprilla*. Bakom växtligheten skymtar den nedre delen av gården *Västra Holmgatan 20*.

I förgrunden det välkända Bruuns magasin, som fortfarande finns kvar i renoverat skick.

Fridslund, 1904

Foto: E. Å. JLM, JM.2019-0-120

Mitt emot Marielund på *Västra Holmgatan* 39 fanns entrégrunden till *Fridslund*, byggt 1845 som kombinerat boningshus och serveringslokal av Gustav Malmberg. Trädgården var stor och på våren över sållad med snödroppar. En blomma på modet vid den här tiden. På tre smala tomter intill etablerades ca 1840 utvärds- huset Tivoli vid Västra Holmgatan med trädgård och kägelbana. Det var mycket populärt bland stadsborna och fanns kvar in på 1860-talet. I stadsplanen från slutet av 1800-talet fanns idén om att bygga *Tivoli-gatan*, strax norr om platsen för utvårdshuset. Trädgården övertogs senare av trädgårdsmästare F. W. H. Schuck som ägde granntomten *Rosenhain*.

Ekonomiska kartan 1954

Den ekonomiska kartan från 1954 avslöjar hur mycket mark som då fortfarande var trädgård och odlingar på Kålgården. En av de största tomterna är den på *Västra Holmgatan 45* intill *Sotarns kärr*, det forna *Rosenhain*.

Sotarns kärr, 1904

Foto: E: Å. JLM,
JM.1993-1-1285

Här på Erik Åkerhielms bild
av Sotarns kärr från 1904 ser
man i vänsterkanten ett par
byggnader på *Rosenhain*.
Lusthuset i två våningar mitt i
bilden tillhörde *Fridslund*.

Flygbild från norr 1975

På denna flygbild kan man fortfarande upptäcka *Fridslund*. Framför huset mot Västra Holmgatan har två tvåvånings bostadslängor uppförts redan 1939.

Aspholmsgatan har fått ett nytt läge och 1959 byggdes öster om Fridslund lokaler för en skola med renodlad typografisk utbildning. Skolan förhyrde lokalerna som hade adressen *Fortunagatan 14*.

År 1971 flyttade skolan till Boktryckargatan 7. 1971-1981 tillhörde utbildningen ED, 1981-1988 *Fortunagymnasiet* och från 1988 PB. (Maltell).

Efter att skolan flyttat etablerades Lindhs Livsmedel mot Västra Holmgatan. Här kunde hungriga kunder köpa goda bredda smörgåsar, bland annat. Det gamla utvårdshuset Aspholmen från 1780 låg mitt emot Lindhs. *Aspholmsgatan*, som fått sitt namn av utvårdshuset, går knappast att skönja bland industritomterna.

Aspholmen 1908

Foto: E. Å. JLM,
JM.1993-1-1270

Aspholmen fotograferad från öster år 1908. I bakgrunden ses skorstenen vid Framnäs snickerifabrik. Huset uppfördes som stadens första utvårdshus omkring 1780 av rådmannen Johan Georg Schmidt, som till yrket var slaktare. Under sommaren såldes här vin och svagdricka. Verksamheten upphörde troligen 1801. Det var den lägre byggnaden som var vårdshus med ingång från Aspholmsgatan. Bostaden i den andra byggnaden nåddes via en yttre trappa från trädgårdssidan.

Det som gör att dessa sammanbyggda hus bevarats åt eftervärlden är den unika källaren i det nordligaste huset. Sockelns stenar liknar de huggna sandstenar som använts till Göta hovrätts byggnad. Eventuellt har den höga källaren med sina tre rum under välvda tak byggts av återanvänd sten från en mur som rivits vid hovrättsbyggnaden (Bo E Karlson).

Aspholmen 1986

Foto: Jan-Erik Ejenstam,
Smålands Folkblads bildarkiv

Efter om- och tillbyggnader
står husen knappt att känna
igen. Här en bild från 1986 av
J-E Ejenstam.

Trots förändringarna betraktas
Aspholmen som kulturhus,
och har bevarats bland de
nybyggda husen på
Kålgården. Nu också
berövade all tillstymmelse till
trädgård eller växtlighet.

Aspholmen 1904

Foto: Erik Åkerhielm, JLM,
JM.2019-0-125

Litt. A No 31, Södra Aspholmen står det på skylten över dörren på detta foto från 1904. Tomten nr 31 var mycket stor. Den sträckte sig i söder till *Aspelund*, där trädgårdsmästare C.G. Pettersson var verksam, längs *Aspholmsgatan* upp till *Västra Holmgatan*. Utmed *Västra Holmgatan* fanns omkring sju bebyggda kålgårdar fram till i höjd med *Rosenhain* på andra sidan gatan. Två avstyckade tomter fanns insprängda. Den största hette *Lundbyholm* och hade nr 32.

I bakgrunden på bilden syns tvåvåningshuset *Lindholmen* och till vänster en del av *Sjödalen*.

V. Holmgatan 24-32, 1908

Foto: E. Å. JLM JM.1995-9-126

En mycket spännande bild tagen från *Marielund* (*V. Holmgatan 20*), vars såbäddar i förgrunden är omgärdade av ett staket. På andra sidan staketet sträcker sig *Aspholmsgatan* från Västra Holmgatan i vänsterkanten ner mot *Aspholmen* som finns till höger utanför bilden. Husen i hörnet närmast Västra Holmgatan kallas *Nya Aspholmen*, och här finns Agda Lagerströms Matvaror och Diversehandel. Sen följer inåt i bilden *Sjödalen* och *Lindholmen* följt av *Oscarslund* och *Antonslund* med flera fastigheter. Längst till höger i bild syns några av husen på *Lundbyholm*.

C.J. Sjögren startade omkring 1885, vid 20 års ålder, en pinnstolsfabrik belägen vid *Västra Holmgatan 32, (Lundbyholm)*. Rörelsen bedrev han i 50 år fram till sin död 1935. År 1926 började sonen Valdemar arbeta vid faderns fabrik och år 1937, efter genomgången handelsskola, startade Valdemar Sjögren en egen fabrik i samma bransch. Fabriken låg vid *Västra Holmgatan 28*, troligen *Lindholmen* (stg 159 i kv. Enhörningen/Elefanten – revs 1969) och sysselsatte tre personer. Tillverkningen av pinnstolar i olika utföranden såldes till möbelhandlare i södra och mellersta Sverige.

Pinnstolsfabrikerna medförde att flera av husen i denna täta bybildning beboddes av snickare.

Pinnstolsmakare A. Mogren bodde 1901 i *Lindholmen*, C. J. Sjögren bodde i *Fransdal*. Det fanns snickare runt sekelskiftet i bland annat *Sjödalen*, *Aspholmen* och *Ängsholmen*. Den sista pinnstolsfabriken slutade som lokal för bilreparationer i firman Motor-Sjöberg.

Issågning på Rocksjön

Fotograf okänd.

Västra Holmgatans nedre del ligger nära Rocksjön. Vi ser en något suddig bild av pågående sågning av is på sjön. I bakgrunden syns banvallen och Östra kapellet.

Snutt emot *Lindholmen* på *Västra Holmgatan 43* byggdes 1937, strax innan andra världskriget, ett stort vedskjul och ett par år senare ytterligare ett mindre, provisoriskt skjul. Här där en gång Tivoli hade legat, bedrevs då Wetterlings vedhandel.

Längre fram i tiden, in på 50-talet användes ett av skjulen för att lagra is som hade sågats upp från Rocksjön. Skjulet kallades "isaladan". Det var många som var i behov av is för nedkylning, t. ex bryggerierna.

Isbil

Foto: Gustav Andersson.
JLM, JM.1984-3-14127

Isbil på väg till bryggeri i västra delen av staden. Den moderna tiden var i antågande. Häst och vagn byttes successivt ut mot bil.

Västra Holmgatan 47, 1904

Foto: E. Å. JLM, JM.1990-2-712

På andra sidan *Sotarns kärr* ned mot sjön fanns bara ett boningshus, *Sandhem*. Det var byggt i slutet av 1850-talet, och låg alldeles intill gatan. 1929 när vägen skulle breddas fick man ta bort entrén med skärmtaket och ordna en ny ingång från gårds-sidan. På bilden från 1904 syns *Sandhem* vid den smala Västra Holmgatan. Huset längst bort på vänster sida är troligen *Nizza* eller möjligen *Fransdal*. På *Nizza* och *Heleneholm* öster om etablerades på 50-talet firman Avfallsråvaror, som hanterade skrot (i konkurrens med J.V. Ax på Aspholmsgatan), men också tog emot lump. Ibland kunde man möta stadens mest kände lumpsamlare på väg hit med sin dragkärra. Han hette Oskar och var alltid elegant klädd och försedd med hatt.

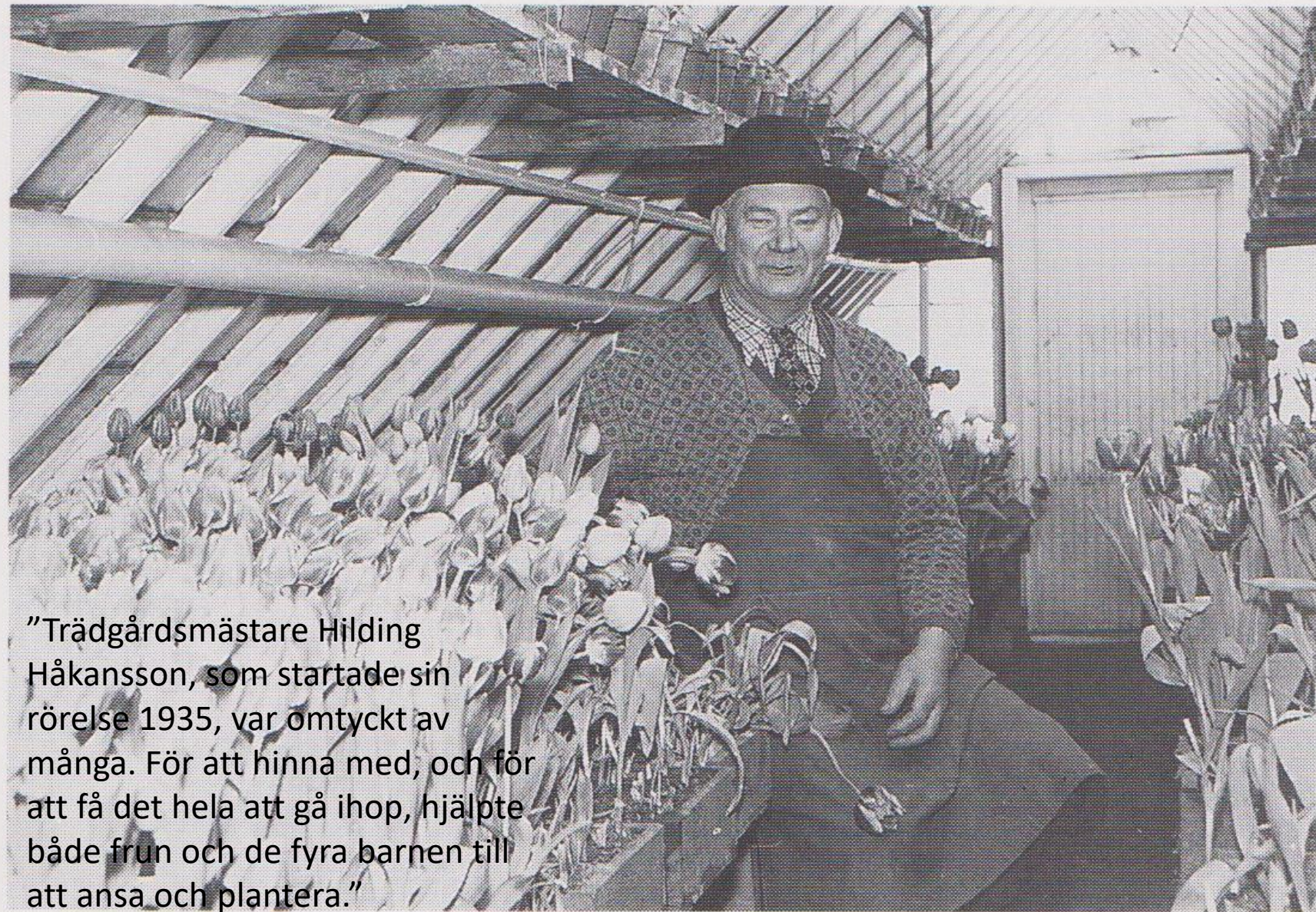
Övrig mark på norra sidan av Västra Holmgatan var kärr eller odlades som kålgårdar. Lennart Enander berättar att det ”framför Bauers Sjövik låg ett härligt litet koloniområde med välskötta grönsaksland. Förr kallades området för Rackartorget, och en del påstår att det har legat en avrättningsplats där. Men det har jag inga belägg för; namnet kan ju också ha uppkommit av att det bodde nån som slaktade hästar på platsen.”

Västra Holmgatan 38

Håkanssons handelsträdgård

Bild från R Järhults bok 1995

Entrén till Håkanssons handels-trädgård låg mitt emot *Sandhem*. Man klev in på gaveln direkt in i ett växthus när man skulle handla. Ett nytt växthus tillkom 1935 då verksamheten etablerades. Lennart Enander berättar: "Strax innan Västra Holmgatan byter namn till Östra, låg Hilding Håkanssons handelsträdgård. På morgonen på Mors dag gick det en liten karavan med människor dit, och folk kunde stå i kö för att få handla. När det var Annadagen var jag alltid där och köpte en begonia till mor. Jag tror att Håkansson fick många kunder bara för att han var så trevlig och gemytlig." På bilden syns den gemytliga trädgårdsmästaren. 1946 byggde han ett boningshus öster om växthusen.

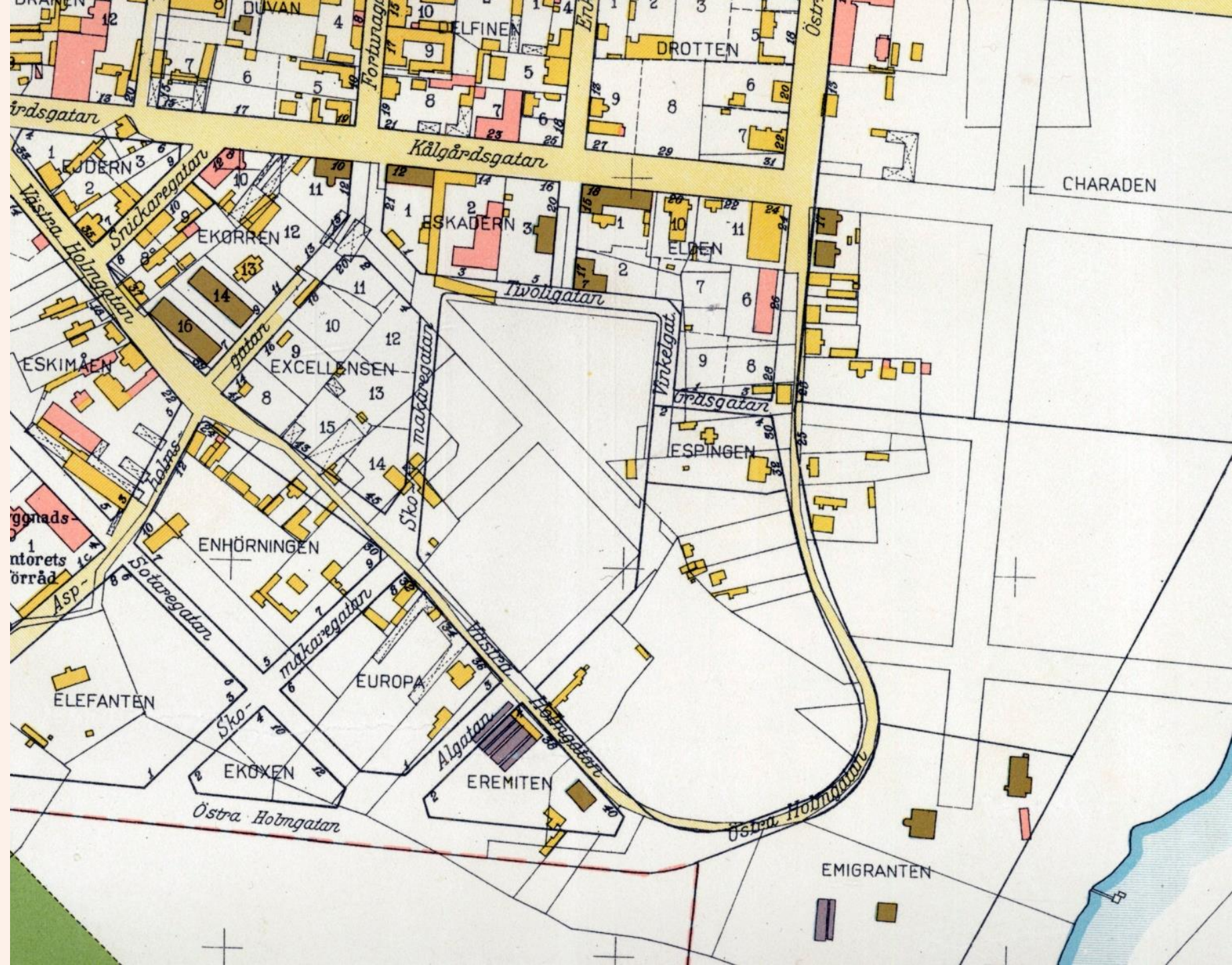

"Trädgårdsmästare Hilding Håkansson, som startade sin rörelse 1935, var ömttyckt av många. För att hinna med, och för att få det hela att gå ihop, hjälpte både frun och de fyra barnen till att ansa och plantera."

Stadskarta 1948

På kartan från 1948 framträder tydligt den karaktäristiska böjen på gatan där den byter namn till Östra Holmgatan. Här syns trädgårdsmästARBostaden som sista utpost på *Västra Holmgatan 40*. På samma sida som Håkanssons etablerades senare Bergqvists handels-trädgård. Den gula tegelvillan står ännu kvar (2020).

Närmaste grannhus var det berömda Villa Sjövik, som konstnären John Bauers föräldrar byggde som sommarhus efter att ha köpt tomten 1881. År 1909 blev huset en permanent bostad för familjen. År 1928 såldes huset av Johns bror Hjalmar Bauer och det revs på i slutet av 60-talet.

Sjövik hade ytterligare ett boningshus och ett orangeri. Runt sekelskiftet ägdes det av trädgårdsmästare A.L. Agnell.

På kartan finns många tänkta gator som aldrig blev utbyggda. Sotarns kärr blev dock så småningom igenfyllt och bebyggt med ytkrävande omskolningspaviljonger 1962 och 1966. Skolorna kallades senare AMU-center, arbetsmarknadsutbildningar, med elever från ett stort upptagningsområde.

Flygbild 2006

Denna sista flygbild från 2006 visar det moderna, inte fullt utbyggda, Kålgården. Med viss möda kan man fortfarande urskilja delar av Västra Holmgatan. Det flyttade huset *Hjertmanskärr* syns tydligt på Gelbgjutar-gatan mitt emot *Målargården*. Norr om Målargården syns taket på *Nydala*. *Aspholmen* syns inte i bild, men ligger i stråket där byggkranen står i höger bildkant.

Dessa tre hus är allt som återstår av bebyggelsen på Västra Holmgatan söder om Odengatan. Norr därom, längs det som idag heter *Museigatan*, finns ytterligare tre hus bevarade.

